

8. ΠΟΛΕΜΙΚΗ ΠΡΟΖΑ

8.1. Thanasis Valtinos

Θανάσης Βαλτινός, nar. 1932

Na poli prózy do roku 1960 nenajdeme, až na výjimky, zásadnější inovace v oblasti tematiky ani formy. Válčné události jsou zaznamenávány formou realistické prózy, která se blíží dokumentaristickému stylu. Takto jsou psány např. romány Jannise Beratise *Široká řeka* (*Το πλατύ ποτάμι*) a *Cestopis r. 43* (*Οδοιπορικό του '43*), které popisují události z albánské fronty a autorovu činnost v EDES (Εθνικός Δημοκρατικός Ελληνικός Σύνδεσμος).

Události války a okupace se dosud v literatuře objevovaly jen sporadicky a náznakově. Literatura jako přímé svědectví navazuje na tradici maloasijské školy, na kterou navazuje i Thanasis Valtinos se svým velmi úsporně, až stroze pojatým románem *Sestup devíti* (*Η κάθοδος των εννιά*) napsaném v r. 1959 a vydaném poprvé časopisecky v r. 1963. Spyros Tsaknias pro noviny *Kathimerini* o tomto díle napsal:

Στην «Κάθοδο των εννιά» η ακύμαντη δραματική ενάργεια προκύπτει από τη σκόπιμα αντιδραματική γραφή της. Μια λιτή, γυμνή, απέριτη, μικροπερίοδη γραφή, χωρίς περιγραφές, περιστροφές και αναλύσεις, χωρίς πολλά επίθετα, όπου κυριαρχεί ο ευθύς λόγος και λειτουργεί απρόσκοπτα το ουσιαστικό και το ρήμα για την άμεση μετάδοση της πιο καίριας πληροφορίας. Μια γραφή που αποδραματοποιεί λεκτικά τα πιο συγκλονιστικά επεισόδια πετυχαίνοντας μια έμφαση από την ανάποδη, σα να λέμε, σε μια μόνιμη διάθεση οξύμωρου, όσο πιο μεγάλα τα γεγονότα, τόσο πιο απλά τα λόγια. Η ιδιότητα του «κοινού», του μη ξεχωριστού, του ανώνυμου θα έλεγα, που χαρακτηρίζει τους ήρωες του Βαλτινού, αυτή η απουσία ιδιαιτερότητας ή ατομικότητας, ανάγει τη μικροομάδα της Πελοποννήσου στη σφαίρα της καθολικότητας και κάνει την τραγική «πορεία» της συνισταμένη της μοίρας ενός ολόκληρου κινήματος αν και πουθενά δεν διαφαίνεται πρόθεση συμβολοποίησης, αν και ο συγγραφέας κρατάει το αφήγημά του αυστηρά στο επίπεδο μιας αδής μαρτυρίας, το συμβολικό αποτέλεσμα προκύπτει αυτόματα από την καθολικότητα των καταστάσεων. Στο ενεργητικό του συγγραφέα πρέπει να προσμετρηθεί ακόμα η απουσία οποιασδήποτε παρέμβασης, έστω και έμμεσης, για σχολιασμό, ανάλυση ή ερμηνεία των συμβαινόντων. Η μοίρα των ανθρώπων του, με την απέριτη γυμνότητά της, συγκλονίζει, ακόμα και τον αναγνώστη με τις αρνητικότερες πολιτικές προκαταλήψεις. Με δυο λόγια, «Η κάθοδος

των εννιά» είναι μια ευτυχημένη στιγμή και του συγγραφέα της και της νεώτερης πεζογραφίας μας. Ας μην τσιγκουνευόμαστε τα λόγια: είναι ένα τέλειο έργο.¹²⁵

Η Κάθοδος των Εννιά

Το βράδυ τον κατάφερε ο Μπρατίτσας και ξεκινήσαμε. Κατεβήκαμε στο ρέμα. Το φεγγάρι μάς τύλιγε στο φως του ψυχρό. Ο αέρας κατέβαζε από το βουνό θορύβους, ασβόι και νυχτοπούλια, κρυφομιλήματα της νύχτας. Γλιστράγαμε αθόρυβα με το αφτί τεντωμένο και ξέραμε πως δεν είχαμε κλήρο σ' αυτά.

Περπατήσαμε και την άλλη μέρα. Κατά το μεσημέρι σταματήσαμε. Μαζέψαμε ψήσαμε καβούρια κι αποφασίσαμε να ξενυχτήσουμε σε κείνο το μέρος.

Μέσα στον ύπνο μου ένιωθα να μου σφίγγουν την ψυχή. Ξύπνησα με την αυγούλα ανήσυχος, το πόδι μου είχε μουδιάσει, δεν το καταλάβαινα.

Έκανα έτσι είδα στη γάμπα μου διπλωμένο ένα φίδι. Όσο το αίμα σταμάταγε, τόσο αυτό σφιγγότανε απάνω γυρεύοντας ζεστασιά. Έμπηξα τη φωνή, πετάχτηκαν απάνω οι σύντροφοί μου αγριεμένοι.

— Μην κουνιέσαι, είπε ο Νικήτας.

Πήρε ένα ξύλο, του πάτησε το κεφάλι, κι έτσι που ήταν παγωμένο τράβηξε το μαχαίρι απ' την αρβύλα του και το 'κοψε σα σπληνάντερο.

Όλη τη μέρα ανατριχίαζα.

Ξαναπήραμε το ρέμα. Από χαμηλά ακούσαμε ένα βαθύ ήχο σα βούκινο. Σε λίγο απαντήσαμε δέση νερού. Πιάσαμε το αυλάκι, ήταν μυλαύλακο.

Φτάσαμε στη γούρνα και είδαμε από κάτω το μύλο. Λουφάξαμε. Βγήκε ο μυλωνάς στην αυλή, έβαλε την αχιβάδα στο στόμα του και μπουρσίσε δυο φορές. Ύστερα μπήκε μέσα, πήρε ένα τσαπί και τράβηξε το ρέμα ρέμα.

Κατεβήκαμε σβέλτα στο μύλο, η πόρτα ήταν τέντα. Έμεινα απόξω εγώ και ο Νικήτας με τον Μπρατίτσα μπήκαν μέσα. Τους άκουγα να αρβαλάνε κι ένιωθα τη μυρουδιά του αλεσμένου σταριού. Μου φαινόταν ότι αργούνε πολύ. Όσπου είδα αντίκρυ στις στροφές να κατεβαίνει ένα μουλάρι φορτωμένο και πίσω ο αγωγιάτης κρατώντας το απ' την ουρά. Μπήκα να τους δώσω είδηση και διπλώθηκα σ' ένα σακί με μπουλουγούρι. Έχωσα το χέρι μου και πήρα ένα γρόθο. Πεταχτήκαμε όξω και κάναμε κάτω. Κράταγα το μπουλουγούρι στη χούφτα μου. Φτιάχαμε και μεις στο σπίτι μας τραχανά. Τον έφτιανε η μάνα μου ακολουθώντας τη σοφή της οικονομία. Τούτο δω ήταν από την πρώιμη σοδειά.

Πιάσαμε σε κάτι πλατάνες. Το μεσημέρι ζυγιαζόταν καταμεσίς στον ουρανό σα γεράκι. Το βλέπαμε στο λιγοστό νερό της ρεματιάς, οι στάλες του μας χτύπαγαν στα μάτια. Ήταν η ώρα που ξυπνούν τ' αερικά, ήσαν οι μεσημεριάτικοι ήχοι από τα χαμένα καλοκαίρια.

Δεν μιλάγαμε. Είχε κι αν είχε αγριέψει η ψυχή μας. Άκουσα από κάτω ένα σούρσιμο αχνό, τέντωσα το αυτί.¹²⁶

125 TSAKNIAS (1979).

126 VALTINOS (1984): 63-65.

8.2. **Dido Sotiriu**

Διδώ Σωτηρίου, 1909–2004

Κ θέματο maloasijské katastrofy se vrací Dido Sotiriu svým úspěšným románem *Zkrvavená země* (*Ματωμένα χώματα*, 1962). Sotiriu se ve svém románu pokouší objektivně nahlížet na válečný konflikt, jeho důsledky a především viníky. Nehledá je na straně Řeků ani Turků, ale obviňuje západní mocnosti a jejich politickou strategii, která země do konfliktu vehnala. Její snaha o nestranný přístup je do určité míry narušena jejím levicovým zaměřením. Román byl kritikou označen „Βίβλος της σύγχρονης εξόδου του Μικρασιάτικου Ελληνισμού“ a přeložen do mnoha jazyků. V Řecku i Turecku se velké oblibě těší dodnes.

Ματωμένα χώματα

Τούρκους δεν είχαμε στο χωριό — κι ας ήτανε τα τούρκικα η γλώσσα που μιλούσαμε. Ασβηστη καντήλα έκαιγε στην καρδιά η αγάπη για την πατρίδα μας την Ελλάδα. Οι Τούρκοι απ' τα γύρω χωριά, το Κιρετσλί, το Χαβουτσλί, το Μπαλατζίκ, μας τιμούσανε και μας θαυμάζανε· έκοβε λέει το μυαλό μας κι ήμασταν εργατικοί. Και μεις, είν' αλήθεια, ποτέ δεν τους δίναμε αφορμή ν' αλλάξουνε γνώμη. Με τον καλό λόγο στεκόμαστε και με το μπαζίς. Μέρα δεν περνούσε που να μην κατεβούνε στην αγορά μας Τούρκοι χωριάτες. Φέρνανε ξύλα, κάρβουνα, πουλερικά, καϊμάκια, αυγά, τυριά, όλα τα μεπερκέτια της Ανατολής· τα πουλούσανε στο παζάρι κι αγόραζαν ύστερα από τα μαγαζιά μας ό,τι είχαν ανάγκη. Το βράδυ ξαναγυρίζανε στα χωριά τους. Μερικοί μέναν μουσαφिरαίοι σε φιλικά σπίτια. Τρώγανε ψωμί μαζί μας και κοιμόντανε στα στρώματά μας. Το ίδιο κάνανε κι οι δικοί μας όταν πήγαιναν κατά τα τουρκοχώρια για ν' αγοράσουνε βόδια, άλογα ή μαζεμένο το γάλα της χρονιάς. Όταν ανταμώναμε ξεμοναχιασμένοι στα βουνά, χαιρετιόμαστε με τεμενάδες, καλημερίσματα και καλησπερίσματα. «Σαμπαχλαρινίζ χαϊρ ολσούν!» «Αξαμλαρινίζ χαϊρ ολσούν!».

Στο πανηγύρι τ' Αι-Δημητριού γέμιζε το χωριό Τούρκους που φτάνανε από πολύ μακριά, από τα μέρη της Κόνιας. Λεγόντανε Κιρλήδες κι ήτανε μεγαλόσωμοι άνδρες, ψημένοι απ' τα λιοπύρια και το μόχτο. Οι Κιρλήδες ήταν κολίγοι, δίχως πιθαμή δική τους γη, καμένοι και σιτισισμένοι απ' τον σιφιλικά μπέη. Ολοχρονίς αλάδωτο τ' άντερό τους κι ανήμερη η πείνα τους, ταλαιπωρημένο το κορμί τους δε γνώρισε ποτέ καινούργιο ρούχο. Πάππο προς πάππο αγόραζαν γιουσουρουμτζίδικα ξεβαμμένα και χλιομπαλωμένα σαλβάρια και τζουμπέδες.

Άμα είδαν κι απόειδαν πως πήγαινε γιαμπανά η ζωή τους, είπανε να ξενιτευτούνε να λευτερωθούν απ' τον σιφιλικά. Παίρνανε, λοιπόν, γύρα τα χωριά και μισθώνανε τη δύναμή τους. Κάνανε τόση δουλειά, όση και τα σημερινά τρακτέρια. Με δυο κασμαδιές και μια γερή κλοτσιά ξεριζώνανε θερία πουρνάρια, κέδρα και πεύκα. Τους παράδινε τριάντα, πενήντα στρέμματα γη, ρουμάνια όλο δάση και βράχια, που έλεγε πως θα 'ταν αδύνατο να ξεχερσωθούνε, και σου γυρίζανε χωράφι καρπερό, έτοιμο να δεχτεί το σπόρο. Τούτα τα χωράφια τα δούλευαν οι Ρωμιοί ένα

δυο χρόνια κι ύστερα τα δηλώνανε στις τούρκικες αρχές κι αποχτούσανε, χωρίς μεγάλες διατυπώσεις, τίτλους ιδιοκτησίας.

Έτσι έγινε νοικοκύρης κι ο πατέρας μου κι έφτιαξε μπαξέδες να τους λιμπίζεται άνθρωπος. Έβαζε τους Κιρλήδες στη δουλειά κι ελόγου του έπαιρνε το τουφέκι, τις δυο κάμες του, λίγα παξιμάδια κριθαρένια κι έφευγε για κυνήγι είκοσι τριάντα μέρες. Σκότωνε αγριογούρουνα, τα πουλούσε στα χωριά, μάζευε σερμαγιά και γύριζε και πλέρωνε τα μεροκάματα των Τούρκων.

Τις χριστιανικές γιορτές τις χαιρόντανε οι Κιρλήδες το ίδιο όπως και μεις. Ήταν μια ευκαιρία να φάνε κατά πού ζητούσε το πελώριο κορμί τους. Σπίτι ρωμαϊκό δεν έμενε που να μην τους φιλέψει ό,τι καλύτερο είχε. Την Πρωτοχρονιά ήταν συνήθειο να στέκουν οι Κιρλήδες στις βρύσες. Όταν πήγαιναν οι γυναίκες να πάρουνε νερό, τους κουβαλούσανε δίσκους με γλυκά, μπακλαβάδες, χαλβάδες, βασιλόπιτες. Αν πεις πια την Καθαρή Δευτέρα, που άρχιζε η νηστεία και οι Κιρκιτζώτισσες τρίβανε τα τσουκάλια μη λάχει και μείνει μέσα μυρουδιά από αρτίσιμο, τότες για τους Κιρλήδες ξημέρωνε η ωραιότερη μέρα της ζωής τους. Κάθε σπίτι τούς έδινε ολόκληρα σινιά με τυρόπιτες, αυγόπιτες, μακαρονάδες, γλυκίσματα. Κι οι Κιρλήδες, χαμογελαστοί κι ευτυχισμένοι, δίνανε ευχές στις «θείες» και στις «θείτσες»:

— Τσοκ σεκελερέ αμπλά, αμπλαζιγήμ!

Σαν έφτανε ο Απρίλης με τη γιορτή τ' Αι-Γιωργιού, μαζεύανε τον κόπο τους και γυρίζανε πίσω στα μέρη τους. Παίρνανε τότες ένα ένα τα σπίτια, κι αποχαιρετούσανε συγκινημένοι τους Ρωμιούς:

— Χαλάλίσέ μου, τσορπατζή, το ψωμί που έφαγα κοντά σου, λέγανε.

Κι οι δικοί μας τους αποκρίνονταν:

— Χαλάλι σας. Αμέτε στο καλό. Ογούρ ολά!...

Ήταν και μερικοί που, στα κρυφά, προσκυνούσανε την ασημένια εικόνα τ' Αι-Γιώργη κι αφήνανε τάματα για να τους γιατρέψει κάποια κακιά τους αρρώστια και να τους κρατάει γερούς στα μακρινά ταξίδια τους.¹²⁷

8.3. Dimitris Chatzis

Δημήτρης Χατζής, 1913–1981

Vedle realistické prózy, která dokumentuje tragické události předchozí doby, se objevují i prózy, které v symbolické rovině, tak jako poezie, reflektují pocity beznaděje a bezvýchodnosti první poválečné generace. Jedním z dokladů je povídka Dimitrise Chatzise *Detektiv* (*Ο ντετέκτιβ*) sbírky *Naše městečko* (*Η μικρή μας πόλη*, 1953), která odkazuje na divadelní hru Thorntona Wildera *Our Town* (1938). Chatzis, levicový prozaik, je také autorem románu *Dvojitá kniha* (*Το διπλό βιβλίο*, 1976), která za pomoci moderních přístupů reflektuje vlnu ekonomické emigrace 60. let a její důsledky.

Následující úryvek je z povídky *Detektiv* sbírky *Naše městečko*.

127 SOTIRIU (1962): 24–27.

Ο ντετέκτιβ

«Θα βάλω πάνω στην ασπίδα μου να ζωγραφίσουν
 μια μορφή παράξενη και πολύ λυπημένη»
 (Ο Δον Κιχώτης, στην αγρυπνία των όπλων — στο χάνι)

Όμορφα είναι και δω σε τούτη τη μικρή πολιτεία, μια κωμόπολη στην ελληνική επαρχία. Τα βουναλάκια τριγύρω, τα ποταμάκια, τα λουλουδάκια... Και το δικίο τό 'χετε βέβαια εσείς, πέρα για πέρα, κύριε Θόρτον Γουάιλντερ. Τι ωραία που την παραστήσατε εσείς τη ζωή γενικώς της μικρής πολιτείας σε κείνη την ξακουσμένη σας τη „Μικρή μας πόλη“. Τη διαβάσαμε και την είδαμε και μεις στο θέατρο στην Ελλάδα και έχετε βέβαια δικίο πως τίποτε ποτέ δε συμβαίνει. Όλα κυλούν ειρηνικά κι ισορροπημένα μέσα στην αδιατάρακτη αρμονία της πατροπαράδοτης τάξης. Το πρωί έρχεται ο γαλατάς. Σε λίγο πουλάν τις εφημερίδες. Το μεσημέρι τελειώνουνε τα σκολειά και τα παιδάκια γυρίζουν χαρούμενα και πεινασμένα στο σπίτι. Τ' απόγεμα, τα κορίτσια βγαίνουν περίπατο. Οι μητέρες, οι γιαγιάδες, οι θειάδες κάθονται στα παράθυρα, στα μπαλκόνια τους με τις γλάστρες, κεντούνε, θυμούνται. Οι άντρες είναι στις δουλειές τους τις τίμιες. Κάποτε, κάποιος πεθαίνει -αυτό κακό. Πάμε όλοι στο νεκροταφείο- μα να, που πάλι δεν χάθηκε τίποτα. Έρχονται τόσες εκεί, στέκονται δίπλα μας ολοζώντανες οι ψυχές των αγαπημένων νεκρών μας κι αν τύχει να βρέχει, μπαίνουνε κι αυτές κάτω απ' τις ομπρέλες π' ανοίγουμε -να μη βρέχονται- και μιλούνε μαζί μας, τόσο νοικοκυρεμένα, τόσο λογικά, για τις δουλειές μας πρώτα-πρώτα, πώς πάνε, για τα κορίτσια μας, που μεγάλωσαν πια, γίναν γυναίκες και πρέπει να τα παντρέψουμε...

Και τίποτε άλλο ποτέ δε συμβαίνει. Μήτε εκεί, σε σας, στη φημισμένη μικρή σας πόλη. Μήτε εδώ, σε μας, στη φτωχή κωμόπολη τη δική μας...

Ένα πρωί σε μας, αυτή την αδιατάρακτη γαλήνη της αρμονικής κι ισορροπημένης ζωής μας την τάραξε κάπως η εξαφάνιση του Συρεγκέλα. Όχι πως ήτανε και τίποτα σπουδαίο. Απλούστατα, οι μαγαζάτορες του μοναδικού της εμπορικού δρόμου, που τον είχαν συνηθίσει να βρίσκεται πάντοτε εκεί, σαν χτύπησαν κι οι εννιά στο ρολόι του δημαρχείου και δε φάνηκε νά 'ρχεται, άρχισαν ν' αναρωτιούνται τι να έγινε τάχα. Σκεφτήκανε μην αρρώστησε και στείλαν ένα παιδί να κοιτάξει και στο κατώ που κοιμόταν. Δεν ήταν. Απορέσαν. Και το μεσημέρι που πέρασε απ' το παζάρι, τό 'πανε για καλό και για κακό στον αστυνόμο, τον ανθυπομοίραρχο της χωροφυλακής -μεγαλύτερον δεν είχαμε εμείς στην κωμόπολή μας.

Επιτόπια εξέταση έδειξε πως ο Συρεγκέλας δεν πήγε τη νύχτα καθόλου στο κατώ του. Επακολούθησε τότες, έρευνα επισταμένη. Και δεν έδωσε κι αυτή αποτελέσματα αξιόλογα. Ο Συρέγκελας, ως τις έντεκα την περασμένη νύχτα, ήταν στο συνηθισμένο του κρασοπουλειό, στη βορινή άκρη της κωμόπολης κι έπινε ήσυχα-ήσυχα τα κόπια της μέρας, όπως πάντα. Από κει και πέρα, τα ίχνη του χάνονται. Κι από κει και πέρα, κανένα φως στην υπόθεση.

Έρρημος και πεντάρφανος άνθρωπος, φιλήσυχος, μαραμένος και σιωπηλός, χωρίς νά 'ναι καθόλου παράξενος, χαζός ή τρελός, έκανε από χρόνια το θεληματάρχη και μικροβαστάζο στο παζάρι, τρέχοντας όπου τον φώναζαν να βοηθήσει, πηγαίνοντας όπου τον στέλνανε και ξαναγυρνώντας αμέσως στο πόστου του -κι απ' αυτό και τα παρατσούκλι, που κάλυψε τ' όνομά του, όσο που ξεχάστηκε ολότελα και κανένας

δεν το 'ξερε κι απόμεινε Συρεγκέλας. Μ' αυτά που του δινανε για τον κόπο του, μπορούσε να τρώει το μεσημέρι ένα πιάτο φαί στα μαγέρικα στο παζάρι και με τα ρέστα να πίνει και να μεθάει το βράδυ, στο ίδιο πάντα κρασοπουλειό, μεθυσμένος να φεύγει πάντα στις έντεκα, για να κοιμηθεί στο κατώ του και να βρίσκεται το πρωί με την ώρα του στο παζάρι.

Πού μπορούσε λοιπόν νά 'χε πάει και χάθηκε; Νά 'φευγε από την πόλη τους -και γιατί να φύγει κρυφά; Νά 'κλεβε, να σκότωνε κάποιον, θα μαθευόταν. Να πέθανε πάλι -και πού θα πήγαινε λοιπόν να πεθάνει; Με κανέναν τρόπο δεν μπορούσαν να βρουν τι απέγινε. Και μόνο σαν πέρασαν οι μέρες της φούριας, τα παιδάκια στη βορινή άκρα της κωμόπολης ανακάλυψαν τι απόγινε ο Συρεγκέλας. Εκεί, σ' αυτή τη γειτονιά, πού 'τανε και το κρασοπουλειό το δικό του, λίγα βήματα παραπέρα, ανοιγόταν μια πλακόστρωτη πλατεία μ' ένα πηγάδι στη μέση. Το πηγάδι είχε ξεραθεί, δεν το χρησιμοποιούσανε πια κι επειδή τα παιδάκια της γειτονιάς παίζαν όλη μέρα στην πλατεία, τού 'χαν βάλει ένα ξύλινο σκέπασμα και το στερέωσαν όπως μπορούσαν καλύτερα πάνω στο χαμηλό φιλιατρό του, να μη πέφτουνε μέσα τα παιδάκια και γίνονται εκείνα τα δραματικά πράματα που διαβάζουμε στη «Φόνισσα» κι άλλα διηγήματα του Παπαδιαμάντη μας.

Τα παιδιά λοιπόν βρήκανε σπασμένο το ξύλινο σκέπασμα πού 'ταν και σαπισμένο. Δε δώσανε σημασία. Μα τις κατοπινές μέρες μια δυνατή μυρουδιά τα τράβηξε κατά κει κι όλο κοιτούσανε μέσα -τι νά 'χε πέσει. Τα είδανε κι οι μεγάλοι να σκύβουν συνέχεια στο πηγάδι, πήγαν, βρήκαν σπασμένο το σκέπασμα, τους έπνιξε η μυρωδιά -όλα φανερωθήκανε τότες. Μέσα στο πηγάδι κειτόταν ο Συρεγκέλας. Νεκρός ο φουκαράς τόσες μέρες τώρα.

Νέο κύμα συγκίνησης, μεγαλύτερο. Ήρθε τότε κι ο εισαγγελέας από την πρωτεύουσα του νομού, ένας δικαστής, ένας γιατρός, ήρθε κι ο διοικητής της χωροφυλακής, η ανάκριση ξανάρχισε, τραβούσε μέρες και παραπέρα δεν πήγε από κει που σταμάτησε κι ο δικός μας ο αστυνόμος. Αποκλείστηκε απ' όλους η αυτοκτονία. Ήταν ολοφάνερο πως αν ήθελε να σκοτωθεί δε θα πήγαινε σ' αυτό το πηγάδι, τόσο ρηχό. Μα κι αν ήθελε με κάθε τρόπο εκεί σ' αυτό να πνιγεί, μπορούσε να τραβήξει πρώτα το σκέπασμα, καμία ανάγκη δεν ήταν να το σπάσει το κεφάλι του για να πέσει μέσα -αφήνουμε βέβαια που κι η αυτοκτονία είναι προνόμια των καλύτερων κάπως στρωμάτων.

Απομένανε λοιπόν δύο εκδοχές, το τυχαίο ατύχημα και το έγκλημα. Ο αστυνόμος ο δικός μας υποστήριζε την πρώτη. Ξέροντας καλά τόσα χρόνια την κωμόπολή μας και τους ανθρώπους της, μπορούσε να βεβαιώνει υπεύθυνα πως ο Συρεγκέλας δε μάλωνε ποτέ με κανέναν, δεν είχε διαφορές με κανέναν. Όλα τα στοιχεία αποκλείαν επίσης και την περίπτωση μιας παλιάς ιστορίας, αντεκδικήσεις και τα λοιπά. Παληστεία -τι να του κλέψουν του Συρεγκέλα; Εξήγηση του αστυνόμου μας, απλή λογικότατη: Ήταν εκείνο το βράδυ περισσότερο μεθυσμένος, ξεκίνησε για το σπίτι, για το κατώ του, παραπατούσε, δεν έβλεπε, σκόνταψε, έπεσε πάνω στο πηγάδι με το χαμηλό φιλιατρό, έσπασε με το βάρος του κορμιού του το σαπισμένο σκέπασμα, κατακύλησε μέσα -τελείωσε, τι άλλο ζητάτε εδώ πέρα;

Ο γιατρός το απόκλειε απολύτως πως ήταν απ' το μεθύσι. Η σειρά των σκέψεών του ήταν έτσι: Αν σκόνταφτε μεθυσμένος στο πηγάδι, θα 'πεφτε φυσικά με το στήθος, με τα μούτρα. Στο στήθος όμως δεν είχε κανένα χτύπημα, ούτε μια γρατσουνιά στο πρόσωπο. Η εξέταση του πτώματος έδειχνε πως το θανατηφόρο χτύπημα το 'χε δεχτεί πίσω στο κεφάλι. Ύστερα απ' αυτό το χτύπημα, που θα 'πρεπε να 'ναι μέσα

στο πηγάδι, στο εσωτερικό τοίχωμά του, έπεσε ολόισιος στο βάθος του πηγαδιού και τον βρήκαν εκεί, σα να καθόταν. Φαινόταν έτσι ολοκάθαρα πως κάποιος τον έσπρωξε από μπρος, στο στήθος και τότες έπεσε προς τα πίσω, με την πλάτη, πάνω στο σκέπασμα, το τσάκισε με το βάρος του και κατρακύλησε μέσα. Τα παραπέρα δεν ήταν δική του δουλειά.

Ο ανακριτής, αυτός πήγαινε παραπέρα. Αυτός πίστευε απόλυτα πως ήταν έγκλημα. Χρειαζόταν εδώ ένα δεύτερο χέρι για να γίνουν όπως γίναν τα πράγματα -και στενοχωρούσε τον αστυνόμο μας ζητώντας του στοιχεία. Για να του κάνει κι αυτός το χατίρι έπιασε όλους τους αλήτες και κλεφτοκοτάδες που 'χαμε στην κωμόπολη -δεν ήταν και πολλοί- και τους τράβηξε ένα χέρι ξύλο, μα τ' αποτελέσματα ήτανε πάλι μηδέν.

Η ανάκριση δεν μπορούσε να προχωρήσει. Οι συζητήσεις ανάμεσα στις αρμόδιες αρχές και μες στην κωμόπολη -πώς πήγε ο χριστιανός κι έπεσε μέσα- κρατήσαν μερικές μέρες ακόμη, ύστερα ο φάκελος της ανάκρισης κλειστήκε, κλειστήκε και το πηγάδι με καινούριο σκέπασμα στερεότερο κι ο Συρεγκέλας παραδόθηκε στην αιώνια λήθη. Και «το μνημόσυνόν του ετάφη μαζί του», όπως λεν οι ψαλμοί.

Δυο άνθρωποι μόνο μέσα στην κωμόπολη δεν το ξεχάσανε τόσο γρήγορα το χαμό του. Ο ένας ήταν ο αστυνόμος. Απάνω στην ώρα που περίμενε την προαγωγή του πήγε κι αυτός ο χριστιανός και του πνίγηκε. Και σα να το 'κανε επίτηδες για να τον στενοχωρήσει και να τον βλάψει, δεν άφησε πίσω του κανένα χνάρι. Ο δικαστής με την ιδέα που του κόλλησε στο κεφάλι πως ήταν έγκλημα, έφτασε μια μέρα να του μιλήσει προσβλητικά. Κι ο διοικητής χωροφυλακής του νομού που 'τανε μπροστά, κούνησε το κεφάλι του και δεν είπε τίποτα. Καταπικράθηκε ο αστυνόμος μας μ' αυτή την υπόθεση. 'Ανθρωπος χάθηκε, μπροστά στα μάτια του, που λέει κι ο λόγος, ακέριος άνθρωπος κι ας ήταν και Συρεγκέλας και να μην μπορεί να βοηθήσει καθόλου να προχωρήσει κάπως ή ανάκριση, δεν ήταν καθόλου τιμητικό γι' αυτόν και μπορούσε και την προαγωγή του να δυσκολέψει, έτσι που γίναν τα πράγματα. Και που κλειστήκε ο φάκελος, αυτός δεν ησύχασε -και μ' όλο το δικίο του.

Ο άλλος ήταν ο Θεодωράκης -κι αυτός με το δικίο του. Σπουδαία συμφέροντα δικά του δεθήκανε μ' αυτόν τον πνιγμό και με το μυστήριο που τον σκέπαζε. Αν ο Θεодωράκης, όταν σταμάτησαν όλοι -κι αστυνόμος κι εισαγγελέας κι ανακριτής και σηκώσαν τα χέρια, έβγαινε τότε αυτός και τους το 'δειχνε πώς είχαν γίνει τα πράγματα, έτσι κι έτσι, ορίστε κύριοι και τους έβαζε τα γυαλιά -είναι ολοφάνερο πως δεν πρόκειται εδώ για τιμή και για δόξα μονάχα, άλλαζε η ζωή του μεμιάς, άλλαζαν όλα.

Είχε τότες ο Θεодωράκης δυο χρόνια που το τελείωσε το γυμνάσιο. Το τελείωσε με άριστα κι οι δασκάλοι συμβουλέψανε τον πατέρα του να το στείλει το παιδί στο πανεπιστήμιο, αφού τά 'παιρνε έτσι τα γράμματα. Ο πατέρας του δεν μπορούσε να το κάνει, δεν είχε τις δυνάμεις, είπε. Μα κι ο Θεодωράκης δεν είχε μεγάλη λύπη γι' αυτό. Πήρε το περίφημο απολυτήριο απ' το γυμνάσιο και του 'φτανε. Καμάρωνε και περίμενε το διορισμό του σε θέση γραφέως στα γραφεία της Επαρχίας, όπως υποσχέθηκε στον πατέρα του ένας βουλευτής του νομού. Ο διορισμός του αργούσε να 'ρθεί, ο Θεодωράκης καμάρωνε ακόμα και περίμενε πάντα. Ο πατέρας του είχε μαγαζί στο παζάρι, μικρομάγαζο θα πεις, νοικοκύρης άνθρωπος λογιαζόταν ωστόσο, μέσα στους νοικοκυραίους της κωμόπολης. Κι είχε και σπίτι δικό του -ο πατέρας του. Και το 'χε κι ο Θεодωράκης τ' απολυτήριο απ' το γυμνάσιο. Και την είχε και τη δημοσιούπαλληλική καριέρα στο χέρι. Και στραβοκοίταζε λοιπόν τα κορίτσια

με την υπεροψία γαμπρού περιζήτητου, που θα διάλεγε βέβαια το καλύτερο, όταν θα 'θελε αυτός -και θα 'σκαζε τότες από τη ζήλια της η Δέσποινα του Δημούλη, πού 'τανε φτωχής σειράς και μαγαζί δεν είχε ο πατέρας της κι ούτε θα 'πρεπε να ονειρεύεται βέβαια να παντρευτεί μ' έναν δημόσιο υπάλληλο. Για την ώρα, ψυχή και ζωή του βουλιάζανε σιγά-σιγά στο τέλμα της απραξίας.¹²⁸

8.4. Marios Chakkas

Μάριος Χάκκας, 1931-1972

Zklamání tzv. „ztracené“ generace z poválečného vývoje v Řecku vyjadřuje povídka **Maria Chakkase** *Ο μπιντές*, která reflektuje ztrátu ideálů, neschopnost mladých představitelů levice změnit stávající systém a jejich postupnou rezignaci. Současně je odrazem společenských změn, stoupající životní úrovně ve druhé polovině šedesátých let, postupující urbanizace a dalších sociálních změn této doby.

Ο μπιντές

Είχαμε φαγωθεί μέσα μας χωρίς να το πάρουμε είδηση. Εκείνη η λουξ τουαλέτα με τον υπόκαμπο στα πλακάκια οικόσημο, μια πάπια και γύρω παπάκια, κύκνους και παραδεισία ψάρια, νιπτήρα, λεκάνη, μπανιέρα, μπιντές, παραμπιντές, όλα απαστράπτοντα, είχανε παίξει το ρόλο τους ύπουλα, σκάψανε μέσα βαθιά μας τερμίτες, όπως το σαράκι το ξύλο, και τώρα νιώθαμε κούφιοι.

Θυμάμαι όταν ήρθα από την επαρχία για πρώτη φορά στην Αθήνα και νοίκιασα ένα δωμάτιο χωρίς καμινέ. Υπήρχε βέβαια ένας πρόχειρος καμπινές στην αυλή, αλλά έπρεπε να κατέβεις μια κατασκότεινη ξύλινη σκάλα που έτριζε και σήκωνε τον κόσμο στο πόδι. Ένα βράδυ που έβρεχε και μ' έπιασε κόψιμο, τα 'κανα σε μια εφημερίδα, κι αφού τα πακετάρισα ωραία, ως και κορδελάκι με φιόγκο τους έβαλα, πηγαίνοντας πρωί πρωί στη δουλειά, τ' άφησα στη μέση του δρόμου. Θα θυμόσαστε βέβαια πόσα τέτοια πακέτα συναντούσατε τότε στους δρόμους. Μερικοί τα κλοτσούσαν για να μαντέψουν το περιεχόμενο. Λέγεται πως κάποιος το πήγε στην αστυνομία χωρίς να τ' ανοίξει και ζήτηγε εύρετρα. Ε, ένα τέτοιο πακέτο έφτιαξα κάποτε κι εγώ, κι ακόμη τώρα που το θυμάμαι μετά τόσα χρόνια μου έρχονται γέλια.

Εκείνο τον καιρό ήμουν ένας κεφάτος άνθρωπος με λίγες ανάγκες. Ξυριζόμουν μόνο δυο φορές τη βδομάδα, όποτε είχα ραντεβού στο βουναλάκι με μια κοπέλα, που όλο βιαζόταν να γυρίσει στο σπίτι. Όλο σκαστή ήταν κι είχε αυστηρό αδερφό, νοοτροπία σισιλιάνου. Την παντρεύτηκα κι εγώ. Τι να έκανα; Παρά να τρώει μπερντάχι κάθε φορά που αργούσε. Άλλωστε, αυτός είναι ο προορισμός του ανθρώπου, έτσι τουλάχιστον λέγεται. Πάντως, μ' αυτά και μ' αυτά, βρέθηκα μ' όλα τα κουμπιά μου

128 CHATZIS (2009): 93-99.

γερά, είναι κι αυτό ένα όφελος, είναι κι αυτό μια ασφάλεια. Τι σιδερωμένα πουκάμισα τον πρώτο καιρό, τι καθαρές αλλαξές, γυαλισμένα παπούτσια, στο καντίνι που λένε. Είχε και δικό της σπιτάκι, ένα μόνο δωμάτιο, αλλά μεγάλη αυλή, και σιγά σιγά με τις οικονομίες μας, χτίσαμε κουζίνα κι άλλα δωμάτια. Γενικά προοδέψαμε. Πήραμε ψυγείο, πλυντήριο κι η ζωή γινόταν όλο και πιο άνετη.

Μόνο στον καμπινέ καθυστερήσαμε. Στο βάθος της αυλής μέσα σε μια παραγκούλα ήταν μια τούρκικη λεκάνη που με ανάγκαζε κάθε πρωί να κάθομαι στο κότσι, αν κι αυτό ήταν μια καλή άσκηση όπως δε συνήθιζα να κάνω γυμναστική. Στην παραγκούλα υπήρχε κι ένα τενεκεδένιο βρυσάκι που το γέμιζα κάθε πρωί και πλενόμουν. Μπάνιο στη σκάφη. Το Σαββατόβραδο άρχιζε η περιπέτεια. Μ' έχωνε η γυναίκα στη σκάφη κι έτριβε μέχρι γδάρσιμο. Ας είναι.

Συνέχιζα να προοδεύω. Βοηθός λογιστού ακόμα ξεχρέωνα την κρεβατοκάμαρα, βαρύ έπιπλο με κομοδινάκια κι απάνω αμπαζούρ, σιέλ στο δικό μου, ροζ στις κυράς. Έπειτα έγινα κανονικός λογιστής, τότε που πήραμε κι εκείνο το οικοπεδάκι με δόσεις. Φυτέψαμε μάλιστα και δυο τρία δέντρα που πήγαινα στις αρχές, μετά από επιμονή της γυναίκας μου, κάθε Κυριακή και τα πότιζα. Κατόπιν ξεράθηκαν κι αυτά, πολλές οι δουλειές, αρχιλογιστής πια, γερός ο μιστός και σε λίγα χρόνια ήταν το σπίτι κομπλέ, πλην τουαλέτας. Έμενε σαν επιστέγασμα μιας προσπάθειας είκοσι χρόνων.

„Κάποτε θα 'ρθει και της τουαλέτας η ώρα“, έλεγα στη γυναίκα μου που με γκρίνιαζε πάντα, παραπονιόταν πως έρχεται κανένας επισκέπτης, θέλει να πάει προς νερού του και πέφτουν τα μούτρα της. Κι άλλωστε, τι ήταν πια ο καμπινές εδώ που φτάσαμε; Η ουρά του γαϊδάρου. Κι όπως όλα τα πράγματα που σιάχνονται μια φορά στη ζωή μας βάζομε τα δυνατά μας να γίνουν όσο πιο πολύ μερακλίδικα, έτσι και στην τουαλέτα πήρα όλα τα μέτρα μου για να σιάξω κάτι το ωραίο: Έβαλα πλακάκια πανάκριβα που σχημάτιζαν ένα παράξενο σύνολο με παραστάσεις διάφορες έτσι που να νιώθω ευχάριστα σε τούτο το χώρο, όλα τ' απαραίτητα είδη υγιεινής, φυσικά και μπιντέ.

Τ' άλλα είδη δε με πειράζανε. Κομμάτια να γίνει. Έχουν μια χρησιμότητα κι ύστερα στην ηλικία που βρισκόμαστε τώρα ας απολαύσουμε και μες κάτι. Μόνο ο μπιντές μου την έδωσε και πήρε μπάλα και τ' άλλα. Ο μπιντές. Γιατί, όπως είμαι δυσκοίλιος και τον είχα μπροστά μου για ώρα, μου φάνηκε να με κοροϊδεύει με κείνο το μακρουλό πρόσωπό του, το 'να μάτι μπλε τ' άλλο κόκκινο, τριγωνικά πάνω στο μέτωπο και πεταμένα ίδια βατράχου, το στόμα του καταβόθρα που ρουφούσε τα πάντα με κείνο τον ξαφνικό ρόγχο τελειώνοντας το νερό, σα να μουρμούριζε: Είδες πώς σε κατάντησα; Θυμάσαι όταν πρωτόρθες από το χωριό τι λεβέντης που ήσουν; Πώς έμπλεξες, κακομοίρη μου, έτσι, μια ζωή – ένα σπίτι; Εγώ είμαι το βραβείο μετά από είκοσι χρόνια δουλειά. Για να πλένεσαι από κάτω. Είδες που σε έφερα;

Με είχανε βάλει στο ζυγό είκοσι ολόκληρα χρόνια με τη θέλησή μου (αυτό είναι το χειρότερο), για να καταλήξω εδώ μπροστά σε μια σειρά άχρηστα πράγματα, κατά τη γνώμη μου, ή που κι αν είναι χρήσιμα, π' ανάθεμά τα, δεν αξίζουν όσο αυτή η υπόθεση που λέγεται ζωή και νιάτα. Τα καλύτερα χρόνια τα σπατάλησα σαν το μερμήγκι κουβαλώντας και σιάχνοντας αυτό το κολόσπιτο, οικοδομώντας τελικά αυτόν τον μπιντέ, είκοσι χρόνια μου κατάπτε η καταβόθρα του, κι εγώ τώρα έχω μείνει στιμμένο λεμόνι, σταφιδιασμένο πρόσωπο, για ένα μπιντέ.

Με τέτοιες σκέψεις τράβηξα το καζανάκι και μετά πήγα στο παράθυρο ν' αναπνεύσω λιγάκι, ν' ακούσω τον ήχο της πόλης. Από παντού ερχόταν ένας παράξενος θόρυβος. Δεν ήταν ο γνωστός θόρυβος απ' τ' αυτοκίνητα. Άλλου είδους αυτός: Ένα επίμονο πλατς-πλατς σκέπαζε κάθε άλλη βοή. Έστησα το αυτί και κατάλαβα. Όλο το

λεκανοπέδιο της Αττικής είχε μεταβληθεί σ' ένα απέραντο μπιντέ κι είχαμε καθίσει όλοι επάνω και πλενόμασταν, πλενόμασταν, πλενόμασταν, ενώ εκατοντάδες χιλιάδες καζανάκια χύνοντας καταρράκτες νερού, χαιρετούσαν την πρόοδό μας.¹²⁹

8.5. Kostas Tachtsis

Κώστας Ταχτσής, 1927–1988

V první polovině 60. let se s postupující urbanizací zvyšuje zájem autorů o velkoměstské prostředí.

Do této skupiny patří i román *Třetí sňatek* (*To τρίτο στεφάνι*, 1962) **Kostase Tachtsise**, který líčí osudy dvou žen za Metaxasovy diktatury a za německé okupace. Je pro něj charakteristický specifický smysl pro humor, jemnou ironii, kterou známe z děl Roidise a Kavafise.

V následujícím úryvku Nina, která představuje jeden z „hlasů“ románu, popisuje začátek druhé světové války z pohledu běžných obyvatel Atén.

Το τρίτο στεφάνι

Η Κασιμάτη είχε περισσότερο κόσμο από κάθε άλλη χρονιά, κι όπως ήταν επόμενο, οι άντρες άρχισαν τα πολιτικά. Ο ξάδερφος του Κασιμάτη, ο Λέων (τον λέγαμε «ο βασιλεύς των ζώων»), που δούλευε στο Υπουργείο Τύπου και Τουρισμού, μας βεβαίωσε πως είχαν βρει κομμάτια της τορπίλας κι ότι ήταν ιταλικής κατασκευής, μα ο Αντώνης δεν εννοούσε επ' ουδενί λόγω να το παραδεχτεί. Θεός σχωρέσ' τον, ήταν τρομερά φανατικός κι ισχυρογνώμων. Έλεγε πως οι Άγγλοι είχαν χρησιμοποιήσει ιταλική τορπίλα, για να στρέψουν την ελληνική κοινή γνώμη εναντίον του Άξονος και να μας βγάλουν στον πόλεμο, όπως είχαν κάνει στον Πρώτο Πόλεμο. «Αν θέλει ο Χίτλερ την Ελλάδα», έλεγε, «δε χρειάζεται να βάλει τους Ιταλούς να την πάρουν. Έρχεται και την παίρνει μόνος του. Οι Γερμανοί δεν πρόκειται να μας πειράξουν, είναι φιλέλληνες. Στα σχολεία τους μαθαίνουν απέξω τον Όμηρο και τον Πλάτωνα», και ούτω καθεξής, ως τις έντεκα το βράδυ. «Πάψε επιτέλους», του λέω, «δεν καταλαβαίνεις ότι ερεθίζεις τα νεύρα σου και θα θέλεις διπλή δόση υπνωτικό για να κοιμηθείς; Δε θα το πάρεις ποτέ χαμπάρι ότι η καρδιά σου είναι τρομερά αδύνατη;». Μόνο για ένα πράμα ήταν όλοι τους σύμφωνοι: ότι αργά ή γρήγορα θα 'βγαινε και η Ψυροκώστανα στον πόλεμο, πάει, δεν τη γλιτώναμε, ήταν αυτή η άτιμη η γεωγραφική μας θέση. Είμαστε, βλέπεις, σαν μια γέφυρα μεταξύ ανατολής και δύσεως, είν' αδύνατον να μείνουμε ουδέτεροι.

Μα κανένας μας δεν το περίμενε τόσο γρήγορα. Όταν το πρωί εκείνης της Δευτέρας ακούσαμε τις σειρήνες, δεν πιστεύαμε στ' αυτιά μας. «Ξύπνα», λέω του Αντώνη, «έχουμε συναγερμό!» «Άσε με ήσυχο», μου λέει, «άσκηση θα 'ναι!». Και γύρισε απ' την

129 CHAKKAS (2008): 251–254.

άλλη μεριά. Κάθε φορά που έπαιρνε αποβραδής υπνωτικό, δεν ξυπνούσε εύκολα. «Δεν είναι άσκηση», του λέω, «το ένστικτό μου δε με γελάει ποτέ εμένα!» Κάθε φορά που ήταν να γίνει άσκηση μας ειδοποιούσαν εκ των προτέρων διά του Τύπου. «Εδώ είσαι κι εδώ 'μαι», του λέω, «είναι συναγερμός κι έχουμε πόλεμο!». Και πετάγομαι απ' το κρεβάτι, τρέχω στο παράθυρο του σαλονιού, και βλέπω τη γειτονιά στο ποδάρι. Από μακριά έφτανε ο βόμβος αεροπλάνων. «Μας κήρυξ' η Ιταλία τον πόλεμο! Ο θεός να βάλει το χέρι του! Ξύπνα τη Μαρία!» λέω της Μαριέττας. Τα 'χε κι αυτή χαμένα. «Ξύπνα την και πες της να ντυθεί αμέσως! Μπορεί να χρειαστεί να πάμε στο καταφύγιο». «Θα πάτε στο καταφύγιο;» φωνάζω της Νότας. Μα δεν ήξερε. Κανείς μας δεν ήξερε τι να κάνει και πού να πάει. Πανικοβληθήκαμε. Νομίζαμε πως έφτασ' η Δευτέρα Παρουσία. Ο Αντώνης καθόταν στην άκρη του κρεβατιού, με μια κάλτσα στο χέρι, αφηρημένος. «Μήπως δεν αισθάνεσαι καλά;» του λέω. «Να σου δώσω τις σταγόνες σου;» Κι όπως στεκόμουνα στη μέση του χολ σαν χαμένη, κρατώντας το κεφάλι μου με τα δυο μου χέρια, μην ξέροντας προς τα πού να στραφώ, έρχετ' η Μαριέττα και μου λέει: «Ου Μπούφους δεν ξυπνάει! Πήγα να τ'ν ξεσκεπάσου και μ' πάτ' σε μια κλουτσιά...» Κι άρχισε να κλαίει. Είχε κι αυτή η δόλια τρεις αδερφούς, οι δυο υπηρετούσαν ήδη στο Ναυτικό, ο άλλος ήταν κληρωτός του '41, θα πήγαινε απ' τους πρώτους. Πρέπει να τη στείλουμε αμέσως στην Αντρο, είπα με το νου μου, η θέση της είναι κοντά στη μάνα της και στον πατέρα της, δεν μπορώ να την κρατήσω εδώ, είναι μεγάλη ευθύνη. Κι έξω φρενών, τρέχω στο δωμάτιο της κόμησας, την αρπάζω απ' το σουλουφι, και της λέω: «Παλιοκόριτσο! Ωστε ούτε η Δευτέρα Παρουσία δεν είναι αρκετή για να σε βγάλει απ' τη νάρκη σου, ε; Τσακίσου και σήκω αμέσως, γιατί σήμερα θα 'ναι το τέλος σου!» Και πάω να την ξεσκεπάσω, και μου δίνει και μένα μια κλοτσιά. Της πατάω τότε μια στριφτή τσιμπιά, της δίνω δυο ανάποδες, και της λέω: «Να! Για να μάθεις να κλοτσάς τη μάνα σου! Τι σου πέρασ' η ιδέα, οτι είμαι κυρα-Εκάβη να κάτσω να τις φάω απ' την κόρη μου; Θα πάμε στο καταφύγιο και συ κάτσο' εδώ να ψοφήσεις, να γλιτώσω επιτέλους απ' την κακή φύτρα του Φώτη!...»

Μα τη στιγμή που 'βγαίνα απ' το δωμάτιό της, χτύπησαν οι σειρήνες λήξη. Το τέρας! σκέφτηκα. Για κάτι αναισθητους σαν κι αυτήν είναι ο κόσμος. Και πάω μέσα και βλέπω έναν Αντώνη μεταμορφωμένο ως διά μαγείας, έναν άλλο Αντώνη. Στεκόταν μπροστά στο ανοιχτό παράθυρο του σαλονιού και μιλούσε με τον Κουκή, τον άντρα της Νότας. «Θα τους δείξουμε! Θα τους ράνουμε! Θα τους ρίζουμε στη θάλασσα!» φώναζε. Μμ, είπα με το νου μου, αυτός είναι που προχτές ακόμα έλεγε πως ο Χίτλερ δε θ' άφηνε το Μουσολίνι να χτυπήσει την Ελλάδα; Μα φυσικά δεν έβγαλα άχνα. Δόξαζα το Θεό που το πήρε έτσι το πράμα. Πλησίασα κι εγώ στο παράθυρο κι άκουγα με συγκίνηση τα εμβατήρια που 'παιζε το ραδιόφωνο. Για πρώτη φορά συγχωρούσα τη Νότα που το είχε στη διαπασών:

*Αεροπόρος θα γινώ, τη γη να μην αγγίζω
να 'μαι ψηλά στον ουρανό, τα σύννεφα να σχίζω...*

Τα μάτια του Αντώνη ήταν γεμάτα δάκρυα. «Θα πάω», μου λέει, «ν' αγοράσω ένα ραδιόφωνο! Γιατί δηλαδή να 'χει ο Κουκής ραδιόφωνο και να μην έχουμε εμείς;...» Δε νομίζεις, πήγα να του πω, ότι είναι έξοδο περιττό, ότι δεν είναι καιρός να πετάμε λεφτά για τέτοια πράματα; Μα κρατήθηκα. «Κάνε ό,τι καταλαβαίνεις», του λέω, «απ' τη δική σου τσέπη θα βγουν...» «Αχ, μωρέ Νίνα», μου λέει, «και τι δε θα 'διναν να 'μουνά άλλη μια φορά νέος». Παρά λίγο να δακρύσω κι εγώ. Τον άφησα και πήγα

στην κουζίνα να κάνω κάτι, για ν' απασχολήσω το μυαλό μου. Αποβραδής είχε φέρει μια οκά κάστανα, τα πρώτα κάστανα εκείνης της χρονιάς, και τα 'βαλα να τα βράσω. Όσο ζήσαμε, ζήσαμε, έλεγα με το νου μου, όσο χαρήκαμε, χαρήκαμε, αποδώ και πέρα... Μα δεν μπορούσα, ούτε ήθελα να φανταστώ το μέλλον.

Πάνω στην ώρα έφτασε κι η κυρα-Εκάβη, φρέσκια φρέσκια και κεφάτη. «Αχ, βρε κυρα-Εκάβη», της λέω, «τι θα γίνουμε; Πού θα πάμε;» «Ε», μου λέει, «πόλεμος είναι θα περάσει, ούτ' ο πρώτος, ούτ' ο τελευταίος. Δε με πειράζουν εμένα τέτοια πράματα, άλλα με πειράζουν». «Και δεν τρόμαξες», της λέω, «όταν άκουσες τις σειρήνες;» «Μπα! Το 'ξερα πριν χτυπήσουνε και το περίμενα. Ο Θόδωρος ήταν χτες νυχτερινός στην εφημερίδα, και την ώρα που 'τοιμαζότανε να φύγει να 'ρθει στο σπίτι να κοιμηθεί, τους τηλεφώνησαν τα νέα απ' το υπουργείο. Μα δεν άντεχε να μείνει. Ήταν πτώμα το καημένο το παιδί απ' την κούραση και το ξενύχτι. Ήρθε στο σπίτι και μας τα 'πε, κι ύστερα κουκουλώθηκε στο κρεβάτι του και μου λέει: «Μαμάκα, μη με ξυπνήσετε ακόμα και να πέφτουν μπόμπες!» Κι όπως είναι κουφός απ' το έν' αυτί, δεν άκουσε ούτε τις σειρήνες». «Μα το καταλαβαίνεις», της λέω κατάπληκτη με την ψυχραιμία της, «ότι θα μας ρίξουν ασφυξιογόνα; Το ξέρεις ότι θά 'ρθουν να μας πάρουν τα σπίτια μας και τα κορίτσια μας;». «Δεν είσαι με τα καλά σου», μου λέει, «χρωστάς της Μιχαλούς, κι είσαι και διαβασμένη! Έτσι λέγαν και στον άλλο πόλεμο και μας τρομοκρατήσανε τζάμπα και βερεσέ. Όσο για τα κορίτσια» (και στράβωσε το στόμα της) «μη φοβάσαι και δεν παθαίνουν τίποτα. Αν δεν κουνήσουν κι εκείνα την ουρά τους, δεν τα πειράζει κανένας. Κι οι Ιταλοί άνθρωποι σαν και μας είναι, δεν είναι θηρία της ζούγκλας...».

«Τι ανάγκη έχει», μου λέει η θεία Κατίγκω, όταν ήρθε σε λίγο και της τα 'λεγα. «Ο ένας της γιος είναι κουφός, ο άλλος στη φυλακή, κι ο γαμπρός της είναι γιατρός, κάπου θα χωθεί. Αλίμονο στα δικά μας τα παιδιά!» Ο Τάκης είχε μετατεθεί σ' ένα μικρό αντιτορπιλικό, ο Πέτρος έκανε τη θητεία του έξω απ' την Κοζάνη, μέσα στη φωτιά. «Αλίμονο στα δικά μας τα παιδιά», μου λέει, κι έβαλε τα κλάματα. Σε λίγο ήρθ' ο Άκης γυρεύοντας τη γιαγιά του. «Ήρθε κι έφυγε», του λέω. «Καλώς το στρατηγό!» του λέει ο Αντώνης μόλις τον είδε. Φορούσε τη στολή της ΕΟΝ. «Άντε να δούμε», του λέει, «πόσους Ιταλούς θα καθαρίσεις. Σας δώσανε τουφέκια ή ακόμα;» Το πρωί είχε πάει στο σχολείο και τους έδωξαν. Τα μαθήματα διεκόπτοντο μέχρι νεότερας διαταγής. «Για του Μπούφου έφεξε!» μου λέει η Μαριέττα. Γύρισε λοιπόν στο σπίτι, φόρεσε τη στολή του και πήγε στον υποτομέα του. Τους έβαλαν στη γραμμή και τους έβγαλε ο τομεάρχης τους λόγο. Κακόμοιρα παιδιά! έλεγα με το νου μου, ακούγοντάς τον να μας περιγράφει με παιδικό ενθουσιασμό πώς είχαν στολίσει τον υποτομέα με χάρτινες σημαίες κι εικόνες των ηρώων του '21. Τι έχουν να δουν τα μάτια σας, σε τι ανάποδα χρόνια γεννηθήκατε και σεις... «Καλά που είναι κι η σημαία μας στο κοντάρι», λέω της Μαριέττας. Την είχαμε κρεμάσει για του Αγίου Δημητρίου και δεν την είχαμε κατεβάσει ακόμα. «Τουλάχιστον», της λέω, «δε χρειάζεται ν' ανεβαίνεις να κρεμάς σημαίες, ουδέν κακόν αιμιγές καλού». Και ξαφνικά είδα έκπληκτη κι εγώ η ίδια, πως είχα ξαναβρεί την ψυχραιμία μου και το συνηθισμένο μου χιούμορ. Ωχ, αδερφέ! σκέφτηκα. Όπου όλος ο κόσμος, και μεις. Αφού το πήρε τόσο καλά ο Αντώνης, δε με νοιάζει για τίποτα.¹³⁰

130 TACHTSIS (1987): 183–187.

8.6. Jorgos Ioannu

Γιώργος Ιωάννου, 1927–1984

Jorgos Ioannu je solušský autor, který se později přestěhoval do Atén. Část jeho díla je věnovaná rodnému městu. Jeho prózy je těžké formálně zařadit, sám je nazývá *πεζογραφήματα*, charakteristická je jejich melancholie a smysl pro humor (K. Kavafis). Následující úryvek je z povídky *Η απογραφή ζημιών* sbírky *Το δικό μας αίμα* (1978):

Η απογραφή ζημιών

Δίπλα στο «Ακρόπολις» και μέχρι την οδό Πλάτωνος ήταν στη σειρά σπίτια μικρά και παμπάλαια, όπου μέχρι και την Κατοχή κατοικούσαν οικογένειες Εβραίων. Αυτά, με το ξενοδοχείο μαζί, σχημάτιζαν τη βορινή πλευρά της πλατείας, που σήμερα ονομάζεται «Μακεδονομάχων». Τα Σάββατα γριές Εβραίισες με τις πατροπαράδοτες ατλαζένιες φορεσιές της Καστίλλιας, για να περάσει ήσυχα και αναμάρτητα η άγια αργία. Τα σπίτια αυτά, αν δεν είχαν προλάβει να τα γκρεμίσουν οι εργολάβοι, θα τα κατεδάφιζαν τώρα οπωσδήποτε οι στρατιωτικές μπουλντόζες, σε συνεργασία, βέβαια, με τους πολιτικούς μηχανικούς και τους άλλους σπουδαίους, που δεν ξέρω τι να πω, αλλά σαν πολύ εύκολα, προκειμένου για παλαιά σπίτια, σημειώνουν την ένδειξη «κατεδαφιστέον». Θαρρείς και το θεωρούν όλοι τους ευκαιρία να εξωραΐσουν την πόλη κατά τα γούστα τους και τα πρότυπά τους, απαλλάσσοντάς την από τις ενοχλητικές αυτές παλιατσαρίες, που πλαισιώνουν, και πολύ ταιριαχτά μάλιστα, τα βυζαντινά μνημεία και τους χώρους της παλαιάς ζωής. Έτσι σαρώθηκε σιγά σιγά, από χρόνια, όλη η παλιά γειτονιά η γύρω από τη Ροτόντα, δηλαδή η παλιά ελληνική συνοικία της Καμάρας, αυτή που έδινε τον τόνο και τα επιχειρήματα, και αφέθηκε ο τόπος ελεύθερος για να φωτογραφίζουν οι τουρίστες με άνεση τη Ροτόντα.¹³¹

8.7. Menis Kumantareas

Μένης Κουμανταρέας, nar. 1933

V 60. letech začal publikovat jeden ze současných předních řeckých prozaiků Menis Kumantareas (nar. 1933), autor povídek i románů z městského prostředí. Ve svých dílech podává obraz mikrokosmu velkoměstských čtvrtí, dopad tohoto prostředí na člověka, který se stává jeho obětí. V tomto směru navazuje na romány Angelose Terzakise generace 30. let.

131 IOANNU (1993): 220 a 221.

Vangelis Chatzivasiliu charakterizoval hrdiny Kumantareosových povídek z přelomu 60. a 70. let následovně:

Από το 1962 μέχρι και την πτώση της δικτατορίας, ο Κουμανταρέας χτίζει τον κόσμο του βασισμένος σε μια σειρά διηγημάτων: τα διηγήματα που δημοσιεύονται στους τόμους «Τα μηχανάκια» (1962), «Το αρμένισμα» (1967) και «Τα καημένα» (1972). Πρωταγωνιστές στα διηγήματα του Κουμανταρέα είναι οι νεολαίοι της δεκαετίας του 1960: όχι οι εξεγερμένοι νεολαίοι της Ευρώπης και της Βόρειας Αμερικής, οι οποίοι θα οδηγήσουν με την πολιτική τους αμφισβήτηση και την απόρριψη των μεταπολεμικών πολιτισμικών στερεοτύπων στον σάλο του 1968 και στις απειράριθμες συνέπειές του για όλο το υπόλοιπο του 20ού αιώνα, αλλά οι νέοι της Αθήνας και της ελληνικής επαρχίας (η Αθήνα δεν έχει ακόμη καταλάβει πλήρως την αφηγηματική σκηνή του Κουμανταρέα), που μοιάζουν πρόθυμοι να τινάξουν δικαίους και αδίκους στον αέρα μέσα από την απόγνωση της καθημερινότητάς τους. Δειλοί, μοιραίοι κι άβουλοι αντάμα, κατά τη βαρναλική ρήση, έτοιμοι να παίξουν κορώνα-γράμματα τη μοίρα τους και να πάρουν ρίσκα που δεν αποκλείεται να προκαλέσουν τον χαμό τους. Ο Κουμανταρέας χρησιμοποιεί εδώ άλλοτε το πρώτο και άλλοτε το τρίτο ενικό πρόσωπο, επιτρέποντας συχνά στο εγώ του να ταυτιστεί έστω και έμμεσα με τις αντιδράσεις τις οποίες αναπτύσσουν οι ήρωες απέναντι σε μια δυσάρεστη, άδεια από νόημα, αλλά και άκρως καταπιεστική ή αδιέξοδη πραγματικότητα.¹³²

Následující povídka je ze sbírky *Hrací automaty* (*Τα μηχανάκια*, 1962).

Γραφείον ευρέσεως εργασίας

Την άλλη μέρα ξύπνησε πρωί, ελαφρύς σαν πούπουλο. Πλύθηκε, ντύθηκε, άρπαξε μια φέτα βουτυρωμένο ψωμί και χύθηκε στους δρόμους. Περπάτησε με το κεφάλι ψηλά, χαμογέλασε στο φούρναρη που τον καλημέρισε κι έστειλε στον κουρέα του ένα φιλικό χαιρετισμό – γρήγορα θα τον είχε πάλι πελάτη. Βάδισε κάμποσο, ώσπου βγήκε στη λεωφόρο. Τα δέντρα εκεί πρασίνιζαν, κουρεμένα και φυτεμένα με τάξη πάνω στο πεζοδρόμιο, κρατώντας το ένα τον ώμο τ' άλλου, σαν στοιχισμένοι μαθητές την ώρα της γυμναστικής. Χάρηκε που ο δρόμος στις γωνιές δεν είχε αποθηκέψει σκουπίδια. Φαντάστηκε τους σκουπιδιάρηδες άγγελους να δροσίζουν το πρόσωπο της πολιτείας με φρέσκο ποτιστικό νερό. Το φως της μέρας ήταν πεντακάθαρο, λες και το είχαν αλλάξει σήμερα. Περνούσε πάνω στο μάγουλο του δρόμου σαν ακονισμένο ξυράφι. Τ' αυτοκίνητα φαρδιά, με καλογουλισμένα φτερά και συντηρημένες λαμαρίνες, κυλούσαν πάνω στην ασφαλτο χωρίς να την πληγώνουν. Κι ο τροχάιος στη μέση του δρόμου με την κολλαρισμένη στολή του, το κράνος του που φεγγαβολούσε, φαινόταν να πιάνει τ' αυτοκίνητα από μian αόρατη κλωστή. Ως κι οι κοπέλες ήταν διαφορετικές σήμερα, ξυπνημένες θαρρείς από ύπνο θανάτου που τις είχε σκεπάσει με καινούριο πρόσωπο. Τ' αγόρια είχαν παντελόνια στην τρίχα κι έναν αέρα αυτοπεποίθησης. Άλλοι κρατούσαν την τσάντα του σχολείου, κι άλλοι τα σύνεργα της δουλειάς: οι εργάτες το κολατσό τους τυλιγμένο σε μια πετσέτα. Κι οι γέροι είχαν έναν τρόπο να τον κοιτάζουν λες

132 CHATZIVASILIU (2010).

κι ακόμα θυμόντουσαν πως είχαν περάσει από νέοι. Ο Αναστάσης πήδησε σ' ένα λεωφορείο. Χαμογέλασε στον εισπράχτορα που του έκοψε εισιτήριο και του έδωσε μια θέση που περίσσευε. Απ' το παράθυρο τα σπίτια, με τα σεντόνια γεμάτα ύπνο ακόμα, έφευγαν προς τα πίσω. Ο ήλιος τα τίναζε με τις άταχτες αχτίδες του. Ένα μικρό αγόρι φάνηκε να κυνηγά το λεωφορείο. Όχι για να το προφτάσει στη στάση, μα για να πηδήξει στον προφυλακτήρα. Όταν κατόρθωσε να το φτάσει και να κρεμαστεί, ο εισπράχτορας σηκώθηκε από τη θέση του και του χτύπησε θυμωμένα το τζάμι. «Μπρος, δίνε του». Το παιδί έμεινε για λίγο κοιτάζοντας τον εισπράχτορα. Τα χέρια του ήταν πολύ λιγνά, το πρόσωπό του χλομό, κρατιόταν με κόπο. Έπειτα έβγαλε στον εισπράχτορα τη γλώσσα του. Την ίδια στιγμή, τρομαγμένο, άφησε τα χέρια του να ξεφύγουν και πήδησε χάμω. Ο Αναστάσης είδε το αγόρι να χάνεται στη στροφή του δρόμου. Είχε ακόμα μπρος στα μάτια του τα χέρια του, λιγνά, που πάλευαν να κρατηθούν. Κατέβηκε στην επόμενη στάση. Περιπάτησε κοιτάζοντας τα σπίτια και τους αριθμούς. Ύστερα στάθηκε μπροστά σε μια είσοδο μεγάρου. Διάβασε μια ταμπέλα με κεφαλαία ξεθωριασμένα: ΓΡΑΦΕΙΟΝ ΕΥΡΕΣΕΩΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ. Δίστασε, έπειτα προχώρησε, μήκε κι άρχισε ν' ανεβαίνει τις σκάλες. Ήταν ατέλειωτες να τις ανεβεί κανείς, μα του άρεσαν. Του άρεσε καθετί που ψήλωνε, που τον ανέβαζε. Όπως τα γράμματα στην αρχή μιας ταινίας. Έφτασε στο έβδομο πάτωμα, έψαξε, ρώτησε, τέλος χτύπησε μια πόρτα. Επειδή δεν πήρε απάντηση, άνοιξε και γλίστηρε αθόρυβα στο εσωτερικό. Στο βάθος της κάμαρης μια κοπέλα έγραφε στη γραφομηχανή. Ούτε που σήκωσε τα μάτια της πάνω του. Έγραφε σαν υπνωτισμένη. Χρειάστηκε να πάει να σταθεί πολύ κοντά της για να τότε δει. Είχε δυο μάτια κλουβισμένα σε χοντρούς φακούς, που έμοιαζαν ν' αποστειρώνουν το φως. Σαν δυο ψάρια μέσα στη γυάλα τους. Ύστερα η μηχανή έπαψε απότομα. «Μια στιγμή παρακαλώ». Άνοιξε την πόρτα του διπλανού γραφείου και χώθηκε μέσα. Ξαναγύρισε σχεδόν αμέσως και του είπε με την ίδια απαράλλαχτη φωνή, που έμοιαζε τυπωμένη σε κορδέλα μαγνητοφώνου. «Περιμένετε παρακαλώ. Ο κύριος Διευθυντής είναι απασχολημένος». Ξανάπιασε το γράμφο. Τα μάτια της δεν κοίταζαν καθόλου τα πλήκτρα. Ήταν από τις τυφλές δακτυλογράφους. Ο θόρυβος της μηχανής είχε αποκτήσει τώρα μιαν ένταση και μια πυκνότητα, σα να στριφογύριζε κανένα ελικόπτερο πάνω από το κεφάλι του Αναστάση. Αθελά του χαμήλωσε για να προστατευθεί. Έπεσε σε μια καρέκλα. Προσπάτησε να κρατηθεί ακίνητος, μα κάθε φορά που η κοπέλα πατούσε κανένα πλήκτρο δυνατότερα, τα πόδια του έφευγαν προς τα μπρος, σα να τα βαρούσε κανένας γιατρός με σφυράκι. Ήθελε να τη διακόψει, να της πει πως δεν πείραζε που ο Διευθυντής ήταν απασχολημένος, και ότι θα μπορούσε να ξαναπεράσει. Κι αύριο μέρα ήταν. Μα δεν έβρισκε τρόπο να της μιλήσει. Επειδή δεν μπορούσε να μιλά, να κάθεται ακίνητος, να περιμένει, σηκώθηκε και πήγε στο παράθυρο. Ήταν ένα στενό, δυτικό παράθυρο. Έσκυψε να δει κάτω και ζαλίστηκε. Τον χώριζαν από το έδαφος εφτά ψηλά, θεόρατα πατώματα. Ο αστυφύλακας της τροχιάς ήταν μια τελεία. Το κράνος βουλαγμένο κάτω από τον ήλιο, οι κλωστές στα χέρια του σπασμένες. Ξαφνικά τον Αναστάση τον έπιασε το στομάχι του. Σταύρωσε τα χέρια του γύρω στη μέση κι έσκυψε το κεφάλι. Τα πλήκτρα της μηχανής δούλευαν σε ρυθμό πολυβόλου. Αμέσως ύστερα, ο γνώριμος πονοκέφαλος σφίχτηκε γύρω στο κεφάλι του σαν αρραβώνας. Άφησε το στομάχι του κι έπιασε το κεφάλι του. Μα ο πόνος, επιδέξιος ξιφομάχος, τον χτυπούσε ύπουλα στο αφύλαχτο μέρος. Κοίταξε με αγωνία την κοπέλα. Έγραφε ίσια, μονοκόμματη, με τα κλουβισμένα μάτια της σκλαβωμένα πάνω στο χαρτί.

Μόνο ο κύλινδρος της μηχανής μετατοπιζόταν ολοένα κι αριστερότερα έχοντας μια τάση να τρυπήσει τον τοίχο και να περάσει στο γραφείο του διευθυντή. Ο Αναστάσης έκανε μερικά βήματα πίσω, κι ήρθε να στηριχθεί πάνω στην πόρτα. Για μερικά δευτερόλεπτα έμεινε εκεί με το πρόσωπο τσαλακωμένο, τα χέρια κλεισμένα σε γροθιές. Ύστερα έκανε απότομη στροφή, άνοιξε την πόρτα κι, αφήνοντάς την ορθάνοιχτη, πετάχτηκε έξω.¹³³

8.8. Spyros Plaskovitis

Σπύρος Πλασκοβίτης, 1917–2000

V 60. letech se začínají v literatuře intenzivněji projevovat moderní přístupy. Přes zlepšující se ekonomické podmínky zůstává próza skeptická, nedůvěřivá v pokrok a pomocí alegorií zpochybňuje základy, o které se opírá nová řecká společnost. Příkladem alegorie je román *Přehrada* (*Το φράγμα*, 1961) Spyrose Plaskovitise. V centru dění jeho politické, sociální, ale i ekologické alegorie je malá vesnice, nespécifikované místo pod velkou hrází, přehradou, která byla vystavěna předchozími generacemi a v tuto chvíli již hrozí její protržení. Hlavní hrdina, inženýr, je pověřen prozkoumáním situace a podáním zprávy o stavu věcí. Jako jedinou možnou záchranu navrhuje svržení hráze. Obyvatelé vesnice ale nesouhlasí, životy a práce všech jsou s ní určitým způsobem spjaty a oni se odmítají této jistoty vzdát. Plaskovitis kritizuje řeckou společnost, přebujelou byrokracii a současně upozorňuje na nebezpečí, které vyvolává lidská snaha podmanit si přírodu.

Το φράγμα

...Πριν από μισόν αιώνα το φράγμα δεν υπήρχε, δεν είχε φτάσει ακόμα ως εδώ το χτίσιμό του. Ήταν μονάχα ένα μεγάλο πέτρινο γιοφύρι, που το νόμιζαν κιόλα στοιχειωμένο και γι' αυτό σπάνια το διάβαιναν με τ' άλογα ή τα καρότσια. Εκείνο λοιπόν τον καιρό ο Μπεναρδής Χαρίτος είχε έναν πλούσιο μπάρμπα, έμπορο γουναρά, στην κοντινή πολιτεία με τα εργαστήρια των γουναρικών. Μα, καθώς ο Μπεναρδής έδειχνε από νωρίς κακοκέφαλος, δεν έκανε για την πολιτεία. Ήταν ολόκερος ένα πηχτό κομμάτι σκοτάδι... Το κρέας του μονάχα θα 'ταν από μέσα κόκκινο, σα βουβαλίσιο. Το κεφάλι του έμοιαζε ίδια αγριαγκαθιά και μέσα κει τριγύριζαν ένα σωρό ζουζούνια που βούιζαν και τον κεντρούσαν.

Βρήκε έτσι δουλειά στο κυνήγι του καστοριού και της βίδρας, για λογαριασμό του μπάρμπα του. Δύσκολο κυνήγι. Μπροστά πήγαινε η πονηριά, πίσω η αντοχή στο περπάτημα, η υπομονή να λουφάζεις ώρες και να σε βρίσκουν τα χαράματα καταπίνοντας μεγάλες μπουκιές πάχνη, μασώντας την ίδια την αναπνοή σου σαν κομμάτια βρεγμένο μπαμπάκι. Έσκαζε καμιά φορά ο ήλιος στο ζερβί σου χέρι, πίσω

133 KUMANTAREAS (2007).

απ' τη μαύρη φαλακριά κορφή, και τότε τούτα τα βουνά τριγύρω ξεχώριζαν στο μάτι δυο πιθαμές ψηλότερα απ' ό,τι σήμερα — δυο και τρεις πιθαμές ψηλότερα— γιατί το νερό δεν το σταματούσε τότε το φράγμα. Το νερό ήταν πιο χαμηλά κι απλωμένο εδώ όσο του χρειαζόταν, όσο ήθελε· μια τεράστια θέληση, απλωμένη σαν τα πλοκάμια του χταποδιού. Σκόρπιζε δεξιά κι αριστερά απ' το κορμί του μεγάλου ποταμού, κι έφτιαχνε αλλού λίμνες, αλλού βαθιές λακκούβες γιομάτες χέλια, αλλού καταρράχτες να τρίβουν τ' ασπρόχειλα της λίγης πέτρας που 'χε ο τόπος, κι αλλού απέραντες βαλτοτοπιές, όπου ανάμεσα στα καλάμια κατοικούσαν σκορπιόι και μαύρες караβίδες.

Δυο κυνηγόσκυλα τα 'χασε έτσι ο Μπεναρδής, εκείνο da τον καιρό, παραπλανημένα απ' τη μυρουδιά του κυνηγιού, που στάθηκε γι' αυτά δόκανο του θανάτου μέσα στις σιωπηλές τούτες ακίνητες χώρες των βάλτων. Τ' άκουγε μιαν ολάκερη νύχτα να σκούζουν απελπισμένα, αλυσοδεμένα στη λάσπη. Βούλιαζαν σιγά σιγά, κι ο Μπεναρδής λύσσαγε απ' το κακό του. Μα δεν ήταν τρόπος να τα βοηθήσει κανένας. Μόνο, δυο μέρες αργότερα, ξέσπασε πια η λύσσα του πάνου στ' αγρίμια, καθώς είχε πετύχει κάποιο κόλπο κι έπεσαν μαζωμένα κάμποσα από δαύτα στα δίχτυα του. Θυμάται τι γρήγορα που σκίζονταν οι κοιλιές τους κάτω απ' το γυριστό του μαχαίρι! Μερικά τους ακόμα σπαρταρούσαν στο σκίσιμο. Πετούσε όξω εκείνος τα βρώμικα άντερα, τα 'γδερνε ξεκολλώντας ασφαλτα το πετσί απ' τη λιγνή ματωμένη σάρκα, κι έπειτα κάρφωνε τη γούνα τους για ένα πρώτο στέγγωμα γύρω τριγύρω στα σανίδια της ξυλοκαλύβας, που την έπνιγε όλη νύχτα η κάπνα της φωτιάς.

Σαν τέλειωνε κάποτε τούτη η εκδικητική δουλειά, ξάπλωνε το κορμί κατάχαμα στο βοϊδοτόμαρο. Το μυαλό έπιανε άξαφνα τότε να ρωτιέται: «Τάχα τι θα γινόσουν, Μπεναρδή, αν δεν χρειαζόταν για τίποτα τα κυνηγάρικά σου κι αν όλα τα καστόρια της γης, μα και καθετί που μοιάζει σ' αυτό τον κόσμο με τα καστόρια, δεν άξιζαν για κυνήγι; Αν ήταν άχρηστα, ναι, περιττά και ξένα... Δε θα 'χες τότε κι εσύ με τι ν' αγαπήσεις, δε θα 'χες που να τροχίσεις την έχθρα σου, Μπεναρδή!».

Α, τι τρομερή ιδέα! Εκείνη da τη βραδιά, πάνου στο βοϊδοτόμαρο... Έτριβε τη ράχη του στο βοϊδοτόμαρο — ένα με το χώμα, ένα με το τρίχωμα του θανατωμένου ζωντανού— όταν το φαντάστηκε αυτό πρώτη του φορά. Έναν κόσμο, τάχα, όπου τίποτα δε θα 'ταν στον άλλον αναγκαίο. Ούτε για τη γούνα του, ούτε για την καρδιά, μήτε για το κορμί του! Ένα θαυμαστά άχρηστον κόσμο, όπου το καθετί θα περιπλανιόταν ξεμοναχιασμένο, όπως περιπλανιούνται τ' άστρα τη νύχτα. «Τι θα γινόμουν;» σκέφτηκε. «Α, πρέπει να κυνηγάς, να κυνηγάς όλο και περισσότερες βίδρες, όλο και περισσότερα όμορφα δέρματα! Να μη σε φτάνουν ποτέ τα δέρματα, για να 'σαι στ' αλήθεια ο Μπεναρδής!». Έτσι είπε.

Ξημέρωνε. Ίσα που ερχόταν η άνοιξη κι έλιωναν τα χιόνια. Όχι όλα μαζί, μόνο έλιωναν σιγά σιγά όπου τα χτυπούσε πιο πολύ ο ήλιος — ένας ήλιος κόκκινος, σα ματωμένο καλάθι. Σήκωσε τον ασημένιο κόκορα του σανσεπά κι έριξε δυο κατά τον ήλιο. Ξεκίνησε έπειτα χωρίς σκοπό. Ένας αέρας πάλευε πάνου απ' τη γη να ξεκαθαρίσει τις θολές ανασεμές του νερού, κι η γη όλη ήταν, τόπους τόπους, πράσινα κι άσπρα κομμάτια. Κατά τ' απομεσήμερο βρισκόταν κιόλας ενάμισι χιλιόμετρο πέρα απ' το ψηλό γεφύρι. Ο ήλιος έπαιρνε πια την κάτω βόλτα. Τ' ανοιχτά σκέλια του γεφυριού ζωγραφίζονταν πελώρια μέσα στο βάλτο, κι ο Μπεναρδής ένιωθε, απ' τα χαμηλά

εδώ, σα μπερδεμένος ανάμεσα στις χαρακιές του ίσκιου τους — όταν, άξαφνα, κάτι που δεν το 'χαν ξαναδεί τα μάτια του φανερώθηκε μπρος του... Μόλις έκλεινε ίσα ίσα τα φτερά κι αλαφροζυγιάζοταν στην άκρη του καλαμιώνα. Ένας ερωδιός. Ήταν ένας σπάνιος ερωδιός, σωστή ξωτική πριγκίπισσα! Πρόλαβε έτσι να δει το φτερό πριν διπλώσει κι αμέσως το 'νωσε: δεύτερο τέτοιο πουλί μήτε σε δέκα χρόνια δε θα το συναντούσες! Στάθηκε και το φερμάριζε ολάκερο λεφτό, σα λαγωνικά. Η καρδιά του βροντούσε. Το 'θελε δικό του το πουλί, τ' αγάπησε κιόλας φανατικά καταλαβαίνοντας πως πρώτη φορά τώρα θα ντουφεκούσε στα στραβά, μες στα όλα, δίχως πονηριά και δίχως σταθερότητα, μόνο τρυφερά στ' αλήθεια, μόνο απ' την ανάγκη να το σταματήσει εκεί το πέταγμά του, να το φέρε κοντύτερα, ν' αγγίξει το θαυμάσιο φτερό!

Χωρίς να το παρατά απ' τα μάτια του, έκαμε τότε κομμάτι λοξά, να του βρεθεί απ' το πλάι. Ήταν μια λουρίδα γης, εκεί ανάμεσα στον καλαμιώνα, στρωμένη ακόμα με σπειρωτό χιόνι, σα να σκόρπιζες φούχτες ρύζι. Για να βρίσκεται το χιόνι σ' αυτή την κατάσταση, θα πει ήταν το χώμα από κάτω στέρεο. Ωστόσο, σε μια διαφορετική περίπτωση ο Μπεναρδής θα τ' απόφευγε. Μα είχε αρματώσει κιόλας το σανσεπώ. Το βαστούσε έτοιμο στο ζερβί του. Δεν είχε μετρήσει ούτε πέντε βήματα, ούτε σωστά πέντε βήματα... Έγινε ένας μικρός κρότος, ένα κούφιο χτύπημα, καθώς που πέφτει το σαγόνι του δόκανου, καλά σκεπασμένο μέσα στα χώματα και τα κλαριά. Την ίδια στιγμή η μια του μπότα αφανίστηκε κάτω απ' την ασπράδα του χιονιού παρασέρνοντας μαζί και το πόδι του πιο ψηλά απ' το γόνυ, ενώ ένα μανιτάρι νερό και βούρκος ξεχύθηκε απ' τα χείλια της λακούβας, που του το κατάπιε. Έχασε αμέσως την ισορροπία του. Με την πρώτη προσπάθεια να την ξαναποκτήσει, αντίκρισε και τ' άλλο του πόδι βουλιαγμένο ως το γοφό. Τότε κατάλαβε... Έτσι λοιπόν: Ούτε οι βίδρες, ούτε τα κυνηγόσκυλα, μόνο ένας ερωδιός, ένας θαυμάσιος ερωδιός! Αυτό λοιπόν ήταν: Αυτός θα τον κολλούσε, θα τον έχτιζε για πάντα μέσα στη λάσπη; Η ομορφιά των φτερών του ήταν η ίδια η λάσπη, λάσπη και θάνατος.

Από δω και μπρος, ήξερε πια ο Μπεναρδής τι έπρεπε να περιμένει. Ο θαυμασμός του θα τέλειωνε σ' αυτή την αργή και βρωμερή αιχμαλωσία. Στάθηκε όσο γινόταν ασάλευτος, γιατί κι η πιο μικρή κίνηση θα 'ταν ικανή να τον βουλιάξει μιαν ώρα αρχύτερα. Και τότε ο ερωδιός ξεδίπλωσε τα φτερά του, τα 'δειξε μιαν ύστερη φορά κι απομακρύνθηκε. Το κορμί του Μπεναρδή άρχισε από κείνη τη στιγμή να κατεβαίνει δυο πόντους την ώρα. Δυο και τρεις πόντους την ώρα, η λάσπη ανέβαινε ολοένα γύρω του ψηλότερα. Μόνο αν θα περνούσε κανένας απ' το γιοφύρι μέσα σε δέκα ώρες είχε την ελπίδα να γλιτώσει. Όμως χρειαζόταν να στέκει ασάλευτος. Μπορεί έτσι να 'πιζε κάμποσο κι η λάσπη πάνου στο μάλλινο ρούχο του και να τον συγκρατούσε, τότε οι ώρες να γίνονταν πιο πολλές από δέκα. Μα οπωσδήποτε ο βούρκος θα 'φτανε με τις ώρες ως το πηγούνι...

Στο σημείο αυτό ο γερο-Μπεναρδής έκοψε απότομα τη διήγησή του ρίχνοντας απελπισμένα βλέμματα πάνου στον υδρολόγο. Ο ιδρώτας φάνηκε μονομιάς να κομπαλιάζει στο μέτωπό του και μερικές σταγόνες είχαν πάρει την κατηφορία απ' τα μενίγγια του και κυλούσαν σκαλώνοντας στο σγουρό γενάκι του.

«Περίεργο!» σκέφτηκε ο μηχανικός. «Είναι σαν ακόμα να μην το συνήθισε τούτο το παλιό περιστατικό... Σα να βρίσκεται ακόμα κολλημένος στο βάλτο...»

— Κι όμως, του λέει, η λάσπη, να, που δεν έφτασε βέβαια στο πηγούνι. Πολύ μ' ενδιαφέρει η ιστορία σου, άρχοντα Μπεναρδή!

Αλλά η απόκριση ήρθε το ίδιο απροσδόκητη κι ακατανόητη, όπως ακατανόητο ήταν και το πάθος, που καθώς προχωρούσε η μακριά τούτη αφήγηση φαινόταν ολοένα να πυρώνει τα χείλια και τα μάτια του Μπεναρδή Χαρίτου.

— Και ποιος σατανάς μπορεί τάχα να το μαντέψει! φώναζε έξαλλα, ενώ πεταγόταν όρθιος απ' το μιντέρι. Με το συμπάθιο, δηλαδή... Μα πώς μπορείς ακόμα να το ξέρεις, ότι δε θα φτάσει;... Ε, καλά, πως δεν έφτασε δηλαδή η λάσπη... Όταν σκέφτομαι την αιτία! Φαντάσου, ήταν μονάχα για έναν ερωδιό!

«Δε θα βρίσκεται, σίγουρα, στα καλά του!» συλλογίστηκε ο υδρολόγος, ενώ ο γέρος, σέρνοντας τώρα απ' την τσέπη το μεγάλο χρωματιστό μαντίλι του, σκούπιζε φαρδιά πλατιά με δαύτο το πρόσωπό του.

— Το χειρότερο που ένιωθα, συνέχισε πάλι επίμονα, ήταν πως όλα γύρω μου έστηναν μάτια και παρακολουθούσανε, λες, το βούλιαγμά μου. Έμοιαζε σα να μουν γυμνός κι όλα τα καλάμια του βάλτου μουρμούριζαν μεταξύ τους παρατηρώντας τη γύμνια μου. Νύχτωνε. Κανένας δε φαινόταν στο γιοφύρι. Σφάλιξα τα μάτια. Ο βούρκος είχε χίλια στόματα, χίλιες βεντούζες χταποδιού. Βύζαινε με δαύτες όσο κομμάτι απ' το κορμί μου είχε καταπιεί κι εγώ κατέβαινα ετσιδιά στητός στον πάτο. Δυο και τρεις πόντους την ώρα, κατέβαινα...

Όταν ξανάνοιξε τα βλέφαρα, το φεγγάρι έβγαινε στον ουρανό. Το φεγγάρι σιγά σιγά γιόμιζε λάμψη. Έδιωχνε το σκοτάδι της νύχτας απ' το στερέωμα, κι εκείνο σούρωνε, σαν πηχτό κατακάθι, στο βάλτο. Έπειτα από κάμποση ώρα, αντίκρισε ψηλά το γιοφύρι να χορταίνει φως. Η νύχτα θα περνούσε δω ανέλπιστα. Ήξερε πως θαρρούσαν το γιοφύρι στοιχειωμένο και γι' αυτό σπάνια το διάβαιναν μ' άλογα ή με καρότσια, ακόμα και την ημέρα. Στα πολύ παλιότερα χρόνια φαίνεται πως στη θέση του βρισκόταν κάποιο άλλο ξύλινο γιοφύρι με μερικά σιδεροδοκάρια για ενίσχυση. Ήταν βγαλμένο χαμηλά χαμηλά, στο πιο στενό πέρασμα του ποταμού, και κάθε τόσο, όπως φούσκωνε το ρέμα, τα νερά το παράσερναν. Αργότερα, σε χρόνια που κι αυτά δεν τα 'χε προλάβει ο Μπεναρδής, κάποιοι μαστόροι, άνθρωποι με μεράκι, έβαλαν μπρος να φτιάξουν γιοφύρι πέτρινο. Ένα ψηλό γιοφύρι, να μην το φτάνει τάχα το νερό, να 'χει δυνατές και καλοσχεδιασμένες καμάρες, να 'ναι μακρύ κι αλαφρό, σαν τούτο που 'βλεπαν απόψε τα μάτια του.

Ο Μπεναρδής, κολλημένος στο βάλτο, θαρρεί πως το βλέπει απόψε για πρώτη φορά. Ήταν φοβερό το νυχτερινό κρύο. Οι βδέλλες κατάτρωγαν τα αιχμάλωτα πόδια του. Το ποτάμι μούγκριζε από μακριά. Κι ο θάνατος πάντα — ο θάνατος του ανέβαινε ως το λαϊμό, δυο πόντους την ώρα.

Κατά τα ξημερώματα φάνηκε ανέλπιστα μια καρότσα με διπλά άλογα.

Θα τραβούσε, ωστόσο, μακριά τούτη η ιστορία, αν καθόταν κανένας να καταγράψει όλα όσα ένας πολύξερος παραμυθάς, όπως αποδείχτηκε κείνο το βράδυ ο γερο-Μπεναρδής, μπόρεσε ν' αραδιάσει. Κάποια στιγμή αναστέναξε και, μονομιάς, ξαναγύρισε στο φράγμα.

— Σταθείτε, τον έκοψε τότε ο μηχανικός. Σταθείτε. Πρέπει να σημειώσω κιόλας από μέρους σας μια πρώτη παρασπονδία. Γιατί βιάζεστε να σηκώσετε το φράγμα μέσα στο κενό; Μου λείπει η μισή ζωή σας... Αν όχι χρονικά, λογαριάζω ουσιαστικά. Ουσιαστικά, φίλε Μπεναρδή, μου λείπετε τουλάχιστο ο άλλος μισός! Ποτέ μου δεν κατάλαβα, αλήθεια, για ποιο λόγο όλες οι ιστορίες που έτυχε ν' ακούσω πάσχουν από μίαν υποτονία του αισθήματος της συνέχειας. Πόσα χρόνια ζήσατε τάχα;

Εκείνος δεν αποκρίθηκε αμέσως. Ύστερ' απ' την ολονύχτια ένταση, μια απότομη εξάντληση ανακατεμένη με υποψία έδειχνε τώρα τ' αχνάρια της στο πρόσωπό του. Έσκυψε το κεφάλι.

— Τι θες να μάθεις, μηχανικέ; μουρμούρισε. Το πιο σπουδαίο ήταν που είδα πάνω στο χτίσιμο του το φράγμα. Δεν υπάρχουν άλλοι, εξόν δυο πατέρες του μοναστηριού κι εγώ... Όχι, δεν έσωσε κανένας άλλος να το προφτάσει, μα την πίστη μου!

Ο Βαλέρης αρκέστηκε να βάλει καινούρια φωτιά στην πίπα του.

— Ας τελειώνω, λοιπόν! συνέχισε. Κοντεύει να ξημερώσει. Το καλοκαίρι, αυτή την ώρα άρχιζαν ίσα ίσα... Γλίτωναν έτσι κομμάτι απ' το λιοπύρι. Έλα κοντά μου! φώναξε, κι ανασηκώθηκε τραβώντας τον απ' το χέρι ως το σημείο που κρέμονταν οι κιτριτισμένες χαλκογραφίες στον τοίχο. Πάλιωσαν πια, είπα δείχνοντάς τις με το δάχτυλο. Σίγουρα δε βγάξεις από δαύτες και πολλά πράματα. Μα παίρνει κανένας μια ιδέα... Εμ, τι να ξέρουν οι σημερινοί που βρίσκονται εδώ, πίσω απ' το φράγμα, για τη δουλειά των γονικών τους; Ανοίγουν το πρωί τα μάτια τους, κι έτσι καθώς αντικρίζουν τον ήλιο να σκοντάφτει πάνου στ' αψηλό στεφάνι του τοίχου, λογιάζουν πως το φράγμα είναι τάχα φτιαγμένο από σίδηρο και τσιμέντο. Ένα βουνό σίδηρο και τσιμέντο, θα σου πούνε... Δεν το μαντεύει, λογου-χάρη, κανένας πως μέσα στο φράγμα κλείσανε ολάκερο το στοιχειωμένο γιοφύρι! Μα, ναι, όπως σ' τα λέω, το χτίσανε! Χτίσανε τις καμάρες του με πέτρα και το 'κλεισαν μέσα. Κι όλο το πρώτο χτίσιμο και το θεμέλιο ήταν ατόφιο με πέτρα. Χιλιάδες κομμάτια πέτρα και πηλός και άμμος! Χρειάστηκαν κάπου δέκα χρόνια να τ' ανεβάσουν σε μάκρος δεκαπέντε χιλιόμετρα. Στο μεταξύ, η επιχείρηση έβγαζε χαρτιά και προσκαλούσε τον κόσμο να τ' αγοράσει. Ύστερ' άλλαξε τα χαρτιά με χωράφια, απ' αυτά τα καινούρια που φανερώθηκαν πίσω απ' το φράγμα, σα συμπληρώθηκαν τα έργα. Οι πιο πολλοί, τους θυμάμαι, φαίνονταν δισταχτικοί. Φοβόντουσαν ν' ακουμπήσουν τα λεφτά τους, πριν την ώρα που το νερό θα 'ρχόταν να χτυπήσει πάνου στο φράγμα για να 'μπει μια και καλή στη θέση του. Τι θα γινόταν τάχα εκείνη την ώρα; Θ' άντεχε ο τοίχος να το σηκώσει το νερό; Αν όχι, πήγαιναν όλα του χαμού. Μα γω είπα: Θ' αντέξει! Σκανταλίστηκα άσκημα, επειδή ίσα ίσα οι άλλοι δυσκολευόντουσαν να ρισκάρουν. Μια και δυο τα μαζώνω που λες. Ένα σακούλι ναπολεόνια και τέτοια,

κληρονομιά του μακαρίτη του μπάριμπα μου... Τραβάω ίσα στο γκισέ της εταιρείας και τ' ακουμπώ. Με κοιτάζαν. Φορούσα κιόλας το κοντογούνι μου από μαλλι κατσικιού, κι ως φαίνεται ήμουν άγριος στην όψη, σα ληστής. Μετρούσαν τα λεφτά μου τρομαγμένοι, λες κι έπαιρναν λύτρα. Γέλασα. «Μη φοβάστε», τους κάνω. «Εγώ λέω, θ' αντέξει! Τ' ακούτε;».

Ξανακάθισαν κι ο δυο εκεί στη γωνιά πάλι, δίπλα στο παράθυρο. Θαμποχάραζε. Τα φώτα έμοιαζαν όλο να πέφτουν, όλο και να γίνονται πιο χλωμά μέσα σε τούτο το γυμνό, πέτρινο χώρο. Ο Μπεναρδής Χαρίτος άφησε για λίγο το κομπολόι βουβό στην παλάμη του.

— Είμαι γέρος πια, μηχανικέ, κακά τα ψέματα! Έφτιαξα φαμίλια μεγάλη. Και τα χωράφια που πήρα τότε, μ' εκείνα τα χαρτιά, αβγάτισαν. Ογδόντα χρόνια ζωή, ε; Α δε βαριέσαι τις ιστορίες, έχουμε πολλά να ξαναπούμε... Μα δε θέλω τώρα να ρωτήσω τίποτα. Τάχα γιατί να ρωτήσω ποιος είν' ο λόγος που σ' έστειλαν; Όχι· καλύτερα δε ρωτώ! Το ξέρω ωστόσο. Κάτι μοιάζει ν' άλλαξε πάλι δωχάμου τα τελευταία χρόνια. Κάτι μου χτυπάει στη μυρουδιά. Είναι πάντα η δύναμη του νερού, που παραφυλάει πάνω απ' τα κεφάλια μας. Μα γω και τώρα το ξαναλέω: Δε γίνεται αλλιώς... Δεν το χωράει αλλιώς το μυαλό τ' ανθρώπου... Θ' αντέξει, μηχανικέ! Θ' αντέξει και τούτη τη φορά! Γιατί με κοιτάς έτσι αμίλητος κι εσύ, σαν τους άλλους; Τι έχω λοιπόν; Τι βλέπεις απάνου μου; Τη στολή μου κοιτάς έτσι; Τη... στο...λή... μου;

Και με τις ύστερες τούτες κουβέντες έγινε άξαφνα κάτι, που όχι μονάχα γιόμισε απορία το μηχανικό Βαλέρη, μα τον έκανε ξανά να υποψιαστεί πως ο γέρος δεν ήταν, αλήθεια, ολότελα στα συγκαλά του. Έτριξε η πόρτα της τραπεζαρίας και, την ίδια στιγμή, ο Μπεναρδής Χαρίτος χλιώμιασε σαν το φλουρί... Τίναξε απότομα τη ραχοκοκαλιά απ' την πλάτη του ντιβανιού που ακουμπούσε, ενώ τα μακριά αδύνατα χέρια του και το κατωσάγονό του τρεμόπαιζαν άσχημα, λες κι είχαν φύγει απ' τη θέση τους.

— Τι φανερώθηκες πάλι μπροστά μου; γρύλισε κατά τη μεριά της πόρτας, έτσι που έκαμε το μηχανικό να γυρίσει κι εκείνος κατά κείθε. Τι γυρεύεις εδώ τέτοιαν ώρα; Ξαναρώτησε δίχως να πάρει απόκριση απ' το πρόσωπο που στεκόταν στ' άνοιγμα της πόρτας.

Ο Βαλέρης, στρέφοντας, αντίκρισε τότε το σώμα μιας νέας κοπέλας, που φωτιζόταν λοξά, καθώς έκανε να μπει, απ' το λιγοστό φως της αίθουσας, ενώ τ' άλλο μισό κορμί της στεκόταν βυθισμένο στο σκοτάδι του διαδρόμου. Μια χοντρή πλεξούδα των μαλλιών της χυνόταν μπροστά στον ώμο.

— Φύγε, λοιπόν! Χάσου απ' τα μάτια μου! πρόφτασε ακόμα να φωνάξει μ' οργισμένο πάθος ο γέρος, πριν ξανακλείσει η πόρτα και, μαζί μ' αυτή, πριν αφαλήξει προσώρας τούτη η αρχοντική ιστορία της νύχτας.¹³⁴

8.9. Vasilis Vasilikos

Βασίλης Βασιλικός, nar. 1933

Autory politických alegorií jsou především Vasilis Vasilikos a Antonis Samarakis.

Vasilis Vasilikos je velmi plodný spisovatel, básník, scénárista, autor povídek, divadelních her, ale především románů s politickými tématy. Do češtiny a desítek dalších jazyků byl přeložen jeho román *Z* (*Z*, 1966, čes. 1970) o přípravách politické vraždy v r. 1963. Dokumentární forma se stala jeho oblíbeným vyjadřovacím prostředkem a uplatnil ji i v dalších románech. Vasilikos sám je nazývá „fantastickými dokumenty“ a jen stěží v nich odlišíme skutečné události od fantazie autora. Jeho hrdinové se odmítají podřídit pravidlům, která by mohla znamenat jejich společenské znouprájení, a napomáhají tak odhalovat vládnoucí diktátorské mechanismy skryté za společenskou přetvářkou.

Apostolos Sachinis přibližuje autorovu techniku psaní a jeho inspirační zdroje:

Και επειδή είναι κάτι παραπάνω από φανερό ότι το συγγραφέα δεν τον ενδιαφέρει η περίπτωση μιας αλληλουχίας συμβατικού τύπου αφηγημάτων (roman fleuve) που είναι κληροδότημα απευθείας του 19ου αιώνα, υποθέτω ότι αυτή η μορφή του μύθου εν προόδω, που διακρίνουμε στα σημαντικότερα πεζά του Β. Βασιλικού, έλκει την καταγωγή της και τον έντονα κριτικό χαρακτήρα της [...] από τους μεγάλους ανακαινιστές της μυθιστορηματικής μορφής, και ιδιαίτερα από τον Τζ. Τζόυς. Πολύ περισσότερο, μάλιστα, αν σκεφτούμε ότι τα άφθονα αυτοβιογραφικά στοιχεία που εμφανίζονται σε αρκετά βιβλία του συντελούν στο να υπάρχουν αφηγηματικοί τύποι που πολλές φορές μεταμορφώνονται μπροστά στα μάτια του ίδιου του αναγνώστη, καταργώντας κι αυτήν ακόμα τη βασική, τη θεμελιώδη σύμβαση της ρεαλιστικής πεζογραφίας για το ενιαίο και αναλλοίωτο των αφηγηματικών χαρακτηριστων. Η διαδικασία της μεταμόρφωσης οπωσδήποτε δεν είναι άγνωστη ή ξένη στο μυθιστοριογράφο Βασιλικό. Ήδη μας είναι γνωστή από το 1961, με τον αλληγορικό τρόπο ανάπτυξης τόσο των Θυμάτων ειρήνης όσο και της τριλογίας Το φύλλο, Το πηγάδι, Τ' αγγέλιασμα, η οποία παρουσίασε, αυτή κυρίως, για πρώτη φορά στη μεταπολιτευτική πεζογραφία μας, τη μυθοποιητική αναγωγή στο απόλυτο μιας πραγματικότητας καθημερινής, που ήδη είναι αφόρητη και εφιαλτική. Πέρα όμως από τις εύστοχα αρθρωμένες αλληγορικές εικόνες που δημιούργησε ο Β. Βασιλικός, αυτό που εντυπωσιάζει είναι το ποιητικής υφής, παρορμητικό αλλά πάντοτε πλαστικό σαν φόρμα γράψιμό του, που υποβάλλει στον αναγνώστη τη βεβαιότητα ότι έχει να κάνει με απολύτως βιωμένες καταστάσεις.¹³⁵

135 SACHINIS (1972): 183.

8.10. Jorgos Chimonas

Γιώργος Χειμωνάς, 1938–2000

Na pokusy o modernistickou prózu 30. let (soluňská škola) navazují díla ovlivněná francouzským novým románem. Jedním z autorů tohoto okruhu je Jorgos Chimonas, jeho díla se podobají apokalypsám, vypovídají o násilném zničení současného světa, na jehož konci ale stojí vidina nového světa postaveného na pevných základech pravoslavného křesťanství. Chimonas v podstatě tím nejkrajnějším způsobem vyjadřuje kritiku západního světa a jeho racionalismu.

Ο Γιατρός Ινεότης

[...] Το πρωί οι άνθρωποι ξεκίνησαν να παν να πεθάνουν όπως τους είπαν. Τους διέταξαν να γυρίσουν να πεθάνουν στις πόλεις και στα βροχερά χωριά που ήταν γραμμένοι. Σαν μια απογραφή ή κάτι δημόσιο θα πέθαιναν όλοι σε μια μέρα αλλά στον τόπο τους. Η Ελλάδα ξεσηκώθηκε. Αλλά χωρίς θρήνο κι ούτε οργή. Αλλά με φόβο και άθλια βουβαμάρα. Οι οικογένειες βγήκαν στους δρόμους και πήγαιναν. Ο Γιατρός Ινεότης είδε σε μια στιγμή κι είδε στην άκρη του δρόμου ξανθές ακαθαρσίες μικρών παιδιών. Τον έπιασε κλάμα γιατί φαντάστηκε τα εντόσθια και τα αστραφτερά εντόσθια των παιδιών να έχουν γίνει πέτσες ξερές στον ακίνητο ήλιο κι ύστερα είπε είμαι πολύ συναισθηματικός και έτσι ή αλλιώς δεν μπορούσα να ζήσω άλλο κι έτσι ή αλλιώς έπρεπε να πεθάνω το γρηγορότερο κι ύστερα φώναξε στο πλήθος και σα μανιακός προφήτης τους φώναξε πως δεν είναι αδικία κι ο θάνατός μας είναι απαραίτητος αφού το νέο είδος.

Περπατά και χορεύει βγήκε και πήγε με τον κόσμο και μαζί του ο ακονιστής μαχαιριών. [...]

[...] Πρόκειται να πεθάνουν γιατί έρχεται το νέο είδος των ανθρώπων. Έφυγαν να γυρίσουν στον τόπο τους κι εκεί θα πεθάνουν σαν μια κοίμηση. Αλλά τους σκότωσαν μ' ένα φρικτό θάνατο σαν να τους τιμωρούσαν. Η έκπληξη έφραξε τον πόνο αλλά ύστερα παραδόθηκαν στο μαρτύριο και υπέφεραν. Αλλά σαν ένα αίσθημα ονείρου και καταβάθος αισθάνονταν πόσο τους άρμοζε αυτός ο θάνατος. Δεν σωζόταν κανένα δικαίωμα να διαμαρτυρηθούν και ν' αντισταθούν. Ο Γιατρός Ινεότης έφυγε να γυρίσει στον τόπο του. Μαζί του ήταν και πήγαιναν μαζί. Ένας γύφτος που ακόνιζε μαχαίρια. Κανέναν δεν συνάντησα.

Ένα προαίσθημα έπνιγε τον Γιατρό Ινεότη. Όμως ένιωθε μια υπερδιέγερση και μια αλλόκοτη σωματική ευχαρίστηση. Είχε μια ευεργετική συναίσθηση του σώματός του. Προχωρούσε στον έρημο δρόμο και τον έσφιγγε ο δροσερός αέρας. Πρώτη φορά το σώμα του και με μια διαπεραστική καθαρότητα το σώμα του χώρισε από τον αέρα κι από τον κόσμο κι αποχωρίστηκε και καταλάβαινε πως θα ήταν πολύ όμορφος. Ο γύφτος γυρνούσε και τον κοίταζε μ' ένα θαυμασμό. Δεν συνάντησαν κανέναν και τότε πια δεν συνάντησαν. Έφρασαν και το Ty Croas έρημο κι ακατοίκητο.

Τότε ο Γιατρός Ινεότης κατάλαβε τον εφιάλτη που του έστησε η μοίρα του. Είχε οριστικά χαθεί από το τέλος των ανθρώπων. Όπως είχε ζήσει έξω από τη ζωή των ανθρώπων έτσι θα ζούσε κι έξω από τον θάνατό τους. Η υπόλοιπη ζωή του αφανίστηκε μέσα στην αιώνια μοναξιά. Σαν όμορφη ανάμνηση ερχόταν κι έφευγε. Σαν ένα χρύσιμα σταχυού φαινόταν και χανόταν. Εκείνος ο ερημικός περίπατος του γυρισμού μα πάει να πεθάνει μαζί με τους ανθρώπους. Η Γη που έβγαζε ένα φως κι ο γύφτος που τον έβλεπε με θαυμασμό.¹³⁶

136 CHIMONAS (1970): 99–104.